ژماره‌ی ٨ **هانا** زستانی ١٩٩٨

ناوه‌روک

١_ سه روتار \ ئاسو ٢

٢_ ته عتیلی هه شتی مارس \ ریبوار ٤

٣_ کی له سه ر پشتی مه ره!؟ \ سه لام عبدالله ئیبراهیم ٦

٤_ ئه ده بیاتی کریکاری له ئالمان \ ستیوره په ککالین \ سلیمان قاسمیانی ١١

٥_ بژی وشه‌ی جوان وئازاد \ به‌یاننامه‌ی ده‌سته‌یه‌ک له نووسه‌رانی کورد ١٨

٦_ چه ند تابلو \ سمکو ئه حمه د ١٩

٧_ مه نووسه، مه پرسه، بترسه، مقه ستیکی "هه تاو"ت به سه! \ عبدالله سالح ٢٠

٨_ خوشه ویستی قه ده غه \ له یلا ٢٤

٩_ شیعر:

دارا سوورخوچی \حه مه سه عید حه سه ن \ ب سولین \

حه مه عه لی حه سه ن \ ئاسو ٢٧

١٠_ شه وی ده مامکه کان \ د. ئه‌حمه‌د ئیبراهیم فه‌قی \ ئیبراهیم فه‌تاح ٣٥

١١_ گه وره بووم و ده ستم به و هه تاوه سووره نه گه یشت! \ به یان ناسیح ٤١

١٢_ سه ختیه کانی عه بباس وه لی بو له ق کردنی بیروبوچوونی کومونیستی

له چی دایه؟ \ نوری کریم ٤٢

***

سەروتار

ئاسو

لەسەر کەنارەکانی دەریای ئیجەوە، بەلەمیک بە خویی و چەندین سەرنشینەوە لە ئیوارە یەکی بی ئاسودا کە نار جی دیلی. لە سە ر سنووری تورکیا و یونان، دە ستە یە ک لە ئامادە باش دان؛ هە ر لە گە ل بە خە بە ر هاتنی مانگدا خویان بخە نە وە ناو دە شتی ئە لغام ریژ. کە شتییە ک بە خویی و ۱۲۰۰ ئینسانە وە لە کە نارە کانی ئیتالیادا، بە ر لە وە ی بگاتە بە ندە ر، لە تە نکاییدا لە نگە ر دە گری.

لە چایخانە یە کی شاری سلیمانی یان هە ولیردا، کە سیک دانیشتووە و لە گە ل کومە لیک گە نجدا، مامە لە و سە ودای گە شتیک دە کە ن لە ناو جە رگە ی شارە وە بو سە ر سنووری ئە لمانیا.

دایکیک بە رە و سە رقە بران ری دە کە وی و لە بە ر خویە وە دوعا دە کا: "کورم؛ بو خاتری هە رچی شیخ و موشایە خ هە یە هیچت لی نە یە ت، کورم خوزگە بە قسە ی منت دە کرد و بە بە لە م نە دە پە ریتە وە. خوایە بیخە یتە دلیە وە، ناچار نە بی و ریگای دە ریا نە گریتە بە ر."

لە سە ر سنووری ئیبراهیم خە لیل دە ستریژیک دە کری.

باوکیک لە شاردا، لە خە و رادە چلە کیی و بە رە و سورە تی ئایە تە ل کورسی سە ردیوارە کە هە نگاو هە لدینی.

بە لە م دە گاتە ناوە راستی دە ریاو دیمە نی جزمە ی منال و قە مسە لە و جل وبە رگی تری سە رئاوکە وتو، گورستانی دە ریایان پیشان دە دات.

لە هەمان کاتدا، دەستەیەک لەو رابەرانەی کە هیچ کات حەرەسی بەر سەفارەتخانەکانیش وەلامی سلاویانی نەداوەتەوە، بونەتە پەپولەی ئاشتی و لە دەوری میزیکدا، لەگەل بەرپرسیارانی دەولەتیکی ئەوروپیدا، ئیمزای پروتوکولیک دە کە ن بو ناردنە وە ی ئە و کە سانە ی لە ناوچە کانی ئاسایشی کوردستانە وە هاتوون.

لە سە ر پە رە ی روژنامە ی « حریت»، وینە ی کومە لیک خنکاوی دوینی شە وی تیادایە کە لە دە ریای ئیجە دا خنکابوون. لە ژیر وینە کە شدا نووسراوە: "کومە لیک تورکومانی عیراقی لە کارە ساتی دوینی شە ودا، لە لایە ن پولیسی کە نارە کانە وە دە دوزرینە وە."

لە شاردا، هاواری ژنانی پرسەیەک گویی ریبوارانی کولان پردەکات: «کورم، من بە س ریگای قە برستانی سە یوان و شە هیدان و غە ریبان و شیخ محی الدین دە زانم. ریگای کام گورستانە ت بو بگرم؟»

پەرلەمانی ئەوروپی، لە سەرمیزی دانیشتنی روژیاندا، باسیان دەکەن بەباسی؛ چونیە تی ریگاگرتن لە شە پولی ئە و کوردانە ی ئە وروپایان کردوتە دوا مە نزلی کوچ و باریان.

لە سە ر لاپە رە کانی روژنامە یە کی کوردیدا، گە مژە یە ک دە نووسی: «ئە و خە لکە دولار و پارە ی کومە کی کومە لایە تی کویری کردوون و ریی غوربە تیان گرتوتە بە ر.»

ئە گە ر باری ئابووری فاکتوریکە ، ئە وا لە م دیاردە ی کوردستان جیهیشتنە دا، فاکتوری سە رەکی بی ئاسویی چارە نووسی سیاسی کومە لگایە کە لە نیشتمانە وە، کرا بە کە مپی چاوە روانی و ئاوارە یی.

بە رە نجامی سیاسە تیکە کە پیشبرکیی دوو زل هیزە کە ی کوردستان بو خوسازدان لە گە ل حکومە تی مە رکە زی دا یە کیک لە روخسارە کانیە تی.

جگە لەوەی سنوورپەراندنی هیزە سەرکوتگەرەکانی تورکیا و ئیران، لە روژمیری خە لکی کوردستان دا بوتە روژیکی هە میشە یی.

خەلکی کوردستان ئەگەرچی چەندین ساله له ژیر بومبارانی فیکری هیزه کانی ناسیونالیست دا میشکیان پر ده کری، که چی له ژیر ده سه لاتی ئه وان دا به کومه ل هه لدین.

کومه لیک پولیس له "توپ قاپی" چه ندین گه نج ده گرن.

دوو په نابه ر له ناو لوریه کی سه رو بن قه پاتکراو دا ده خنکین.

زرمه ی ته قینه وه ی زنجیره مینیکی سه رسنووری یونان، چه ندین که س له ناو دووکه ل وخوین دا ون ده کات.

به له میک دیسان ریگای گورستانی ده ریا ده گریته وه به ر.

خەلکی کوردستان چەندین ساله به سروودەکانی "چەند شیرینه لام دار و بەردی وه ته نم" و "خوایه وه ته ن ئاواکه ی" گوش ده کرین، که چی که نیشتمان پاریزان ماسکه که ی روخساری خویان داکه ند، که م نه بوون ئه وانه ی بریاران دا، له سه رسنوور و له و دیوی سنوور و له ده ریادا، ئه نته رناسیوناليستانه بمرن.

***

هەشتی مارس ئەبی ئازاد بی لە کارکردن!

مصلح شیخ الاسلامی (ریبوار)

هە شتی مارس، روژی جیهانی ژن، ئە‌بی لە هە‌موو ولاتانی دنیادا روژیک بی ئازاد لە کارکردن. قە دری ئە م روژە کە متر لە "کریسمە س" و "قوربان" و "رە مە زان" و "پوسک" (فە سح، ئە ستر) نیە هیچ، لای من زیاتریشە! کامە رووداوی موهیمتر، لە وە ی هە شتی مارس، لە کریسمە س و قوربان دا رووی داوە کە روژیک پیشتر و چە ند روژیک دواتریشی پیوە تە عتیل دە کە ن؟

چە‌ند سالیک لە‌مە‌وپیش، لە سە‌روبە‌ندی ئە‌م باسە‌دا، دوستیک بە سوعبە‌تە‌وە گوتی: جە ژنی هیلکە گرینگترە یان روژی جیهانی ژن؟ مە بە ستی ئە وە بوو کە ئە گە ر لە جە ژنە کانی تر بکولیتە وە، رە سم ویاسایە کن لە دە وری تازە بوونە وە ی سال و بە‌هار و سە‌رلە‌نوی بوونە‌وە‌ی بە‌رهە‌م هینان دامە‌رزاون کە، بو نموونە، لە رە نگ کردنی هیلکە دا (نە وروز و پوسک) رە نگ ئە داتە وە. لە ئال وگوری دوایی دا داستانی مە سیح و ئیبراهیم و ئیسماعیل خراونە تە سە ر ئە م سوننە تانە. لە م روانگە وە، قە درگرتن لە نیوە ی خومان و هە ولدان بو بە رابە ری ژن و پیاو گە لیک گرینگترە لە هاتنە وە هیلکە ی مریشک و تازە بوونە وە ی بە رهە مهینانی بە هاری کە لە دنیای سە نعە تی ئیستادا مە عنایە کی وایشی نە ماوە. ئیتر باری مە زهە بی و خورافی ئە م سوننە تانە ش خوی باسیکی جیاوازی پیویستە.

سوننە تی مودیرن و تازە ی وە کوو روژی جیهانی ژن، سە راسە ر، لە قازانجی بە شە رییە تی چە وساوە یە. بو نموونە، روژی ئە وە لی مانگی مە ی هیچ رە نگیکی خورافی و مە زهە بی نیە و هە ر لە ریوە هە لدە کوتیتە سە ر چە وسانە وە و نابە رابە ری و سە‌رتاپا باسی شان‌خزاندن لە ژیر باری زولم و چە‌وسانە‌وە‌یە. ئە‌م جە‌ژنە‌ش، کاتی خوی، بە خە بات و تیکوشانی شیلگیرانە ی خە لکی کارگە رو چە وساوە دامە رزاو کرایە روژی تە عتیلی و ئازاد لە کارکردن. بو نموونە لە ئیران، ناچار بووین دووجار؛ جاریک لە سە ردە می پاشایە تی دا و جارییکی تریش لە سە ردە می جمهوری ئیسلامی دا، بو بە رە سمی ناسرانی ئە‌م سوننە‌تە کارگە‌ری و سوسیالیستی‌یە خە‌بات بکە‌ین، ئیستا ئیتر، روژی جیهانی کریکار سوننە‌تیکی دامە رزاوی سوسیالیستی یە و لە هە موو شوینیکی جیهان بە رە سمی ناسراوە.

هە شتی مارس بە لام، ئاوا جیهانی نە بووە تە وە. بە لی، لە و ولاتانە ی زووتر بە خویان دە گوت سوسیالیستی (یە کیە تی سوفیە‌ت و...) سوننە‌تیکی بە رە‌سمی ناسراو بووە و تە‌عتیل بوونی کار لە‌و روژە ش دا قبوول کراوە. بە لام، لە باقی ئوروپا سوننە‌تیکی نیوە‌و ناتە‌واوە و هیشتا خە‌باتی پیویستە. لە باقی جیهان لە‌وە‌ش زیاتر؛ لە هە‌ندیک شوین، تە نانە ت، هە ر ناویشی نیە.

کاتیک لە سوید باسیکی وا دینیتە‌گور، جوابت دە‌دە‌نە‌وە: "ئە‌وە بو شوینیکی وە‌کو ئیران پیویستە کە ژنانی تیدا بە‌ردە‌باران دە‌کرین. لە سوید ژن و پیاو بە‌رابە‌رن"! بی خە‌بە‌ری و نائاگایی هە ر ئە‌بی وابی. ئە‌مانە، تە‌نانە‌ت، روژنامە ئاسایی یە کان ناخویننە وە بزانن لە سویدا سالی سە دان ژن بە دە ست شوویانەوە لە مالی خویان فیرار دە کە ن؛ دە یان ژن لە ژیر لیدان دا دە مرن؛ یان چوناوچون لە شوینی کار دا زولمی جنسی یان لی دە کری؛ یان کری و داهاتیان هیشتا زور لە پیاو کە مترە. ئە مە سویدە و یە کیک لە "باشترین" شوینە کانی جە هە ننە می سە رمایە؛ باقیتر حیسابی دیارە! ئە مانە پی یان وایە هە ر بە ردە باران نە کرای ئیتر جیی شوکری باقی یە!

جوابیکی تر کە حازرە و دە سبە جی دە ت دە نە وە ئە وە یە کە: روژیک تە عتیل بوونی کار زە رە ر لە ئیکونومی کومە ل دە دا و چی وچی. نازانم بوچی کاتیک داروخانی بورسە کان لە هونگ کونگ و کوریا زە رە ر لە ئیکونومی دە دا ئە م باسانە

ناکری، به لام، کاتیک ئیمه بمانه وی جه ژنیکی خومان به ئاسووده یی به رپا که ین خیرا سه رزه نشتی ئیکونومیستانه ده کریین!؟ کاتیک به ده یان و سه دان ملیونمان له دنیادا بیکار ده که ن ئه م ئیکونومیستانه له گویی گادا نوستوون به لام کاتیک ده مانه وی خومان بو خوپیشاندانی به رابه ری ژن و پیاو ئاماده که ین و به و بونه وه نه چینه سه ر کار، خیرا ده که ونه بیری هیزی کارمان که چه نده سوودیان پی ده گه یه نی و ئیکونومیسته کانمان پیوه ده نین!

نه خیر؛ نه ک هه ر روژیک به لکو چه ند روژیک بو به ریوه بردنی خوش و ئاسایی ئه م جه ژنانه پیویسته! هه شتی مارس و ئه وه لی مانگی مه ی هیچی له کریسمه س و پوسک و قوربان و ره مه زان که متر نیه؛ گه لیک زیاتریشه. ئیمه پیویستمان به شایی کردن و حه سانه وه له ماندوویه تی یه ک سال خه باته. پیویستمان به چاوگیرانه وه یه به سه ر خه باتی یه کساله مان دا؛ گه لیک کارمان به ده سته وه یه بو سالی داهاتوو؛ پیویستمان به وه یه خومانی بو ئاماده بکه ین! قه رارنیه هه تا هه تایه هه ر خه ریکی نابه رابه ری ژن وپیاو بین! کاتی ئه وه هاتووه ئه م کاره یه ک لایی بکه ینه وه. له وانه؛ بو ئاماده بوونی سالانه مان پیویستی مان به ئازادبوون له کارهه یه له روژی جیهانی ژن دا. به لی؛ هه شتی مارس، ده سبه جی، ئه بی له کار ئازادبی!

***

کی له سه‌ر پشتی مه‌ره‌!؟

سه لام عبدالله ئیبراهیم، ئه لمانیا

مه‌به‌ست له‌م نووسینه‌سه‌رنج‌دانیکی هه‌رچه‌ند کورته له سه‌ر هه‌ندیک له بیروبوچوونه کانی عبدالله ئوجه لان "ئاپو"، سه روکی پ.ک.ک سه باره ت به ئینسان، نرخی ئینسان، مافه سه ره تایی یه کانی ئینسانی و راسیسم و ره گه زپه ستی.
لیره دا هه ول ئه ده م ووته کانی ئاپو بخمه به رچاو. هه تا بتوانم به کورتی ده نووسم، چونکه روژنامه کان مه ودای ئه وه م ناده نی، بابه ته کان به تیر و ته سه لی شی بکه مه وه و له به ر هه مان هو ئاشکرایه که ئه م وتاره بی که م وکوری نابی.

١_ له گوڤاری "صوت کوردستان" (ژماره‌ی ٢٦ی سالی ١٩٩٥ به زمانی عه‌ره‌بی) له وتاری "حول الحرب الجوفاء لبعض الشخصیات الدنیئة" ئاپو نزیکه ی ٥٨ جار ووشه ی «منحط» به کار ده هینیت. واته به رزترین پله ی به کارهینانی وشه ی ناشیرینی به ده ست هیناوه. که سیک نه زانیش بیت به و جوره بیرورای خوی ده ربابریت. به لام ئه مه ئوجه لانه، ئه و ئوجه‌لانه‌ی که شه‌و و روژ له دروست کردنی "مروڤی نوی" ئه دویت. بو خوم به ناره وای نازانم بلیم، خودی ئوجه لان پیویستی به وه هه یه ریگای پی نیشان بدریت که چون له گه ل مروفه کان مامه له بکات؛ وه وانه ی ره وشتی پی بدریت، چونکه بوی نیه به هیچ جوریک به‌و شیوه ناشیرین و به‌ده بدویت. ئه‌گه‌ر ئه‌ندامه کانی حیزبه که ی و لایه نگیرانی ئه مه ی لی قبول ده که ن که سانی تر هه ن که ریگه ی لیده گرن.
٢_ جیگای شه رمه زاری یه بو ئوجه لان کاتیک ده لیت:
«...کوردان به سواری ئه سپ ناجه نگن، به لکو له سه ر پشتی مه ر»!! (لاپه ره ٢٨)
هه لبه ته ئه گه ر خوینه رانی به ریز بو مه به ستی ئه م وتاره بروانن، بومان ده رده که ویت کی له سه ر پشتی مه ر جه نگ به رپا ده کات!! له شوینیکی تر ده لیت:
«کورده کان زور منحط بوون».
لیره دا ئه گه ر مه به ستی ئه ندامه کانی حیزبه که یه تی، ئه وا ده بیت خودی ئه ندامه کانی و ه لامی بده نه وه. به لام ئاپو ئه و وته یه به هه موو کوردیک ده لیت. ئه مه ش راست نیه «دان به خوم ده گرم»!! له جیگایه کی تری هه مان ووتار دا ده لیت:
«ئیوه شیتن و له منداله شه قی یه کان ده چن» (لاپه ره ٢٤).
یان ده لیت:
«... ئایا ئیوه ده زانن من چون زاتی خوم هه تا ئیستا په روه رده ده که م؟ نه خیر... چونکه من ئیوه باش ده ناسم، مروف بی به زه یی یه، درنده یه و زور خه ته رناکه...».
نه خیر، ئه وه ی وا بیربکاته وه درنده و خه ته رناکه، نه ک مروف به گشتی. ده سه لاتدارانی جیهان و سیسته مه سیاسی و ئابووری یه که یان و فکری سائدیان، واته بیری بالاده ست و باویان خه ته رناکن.
به لای منه وه مروف پیروزترین و جوانترین بوونه. ئه گه ر ئوجه لان بیگوتایه ده سه لاتداره فاشیسته کانی تورکیا و دام و ده زگاکانیان درنده و خه ته رناکن، ئه وا منیش ده موت وایه. به لام که به مروف وا بلیت، هه موو وشه یه کی ناشیرینی پی ره‌وا ده‌بینم. لیره‌دا داوا له‌و روشنبیر و پیاوماقوولانه ده‌که‌م چیتر بیده‌نگ نه بن. چونکه بیده‌نگی به‌رانبه‌ر کابرایه کی وا تاوانه. به راستی من له بیده نگی ئیوه حالی نابم. نالیم ئیوه ش وه کوو من بنووسن، به لام چاوه روانی ئه وه ده که م ئیوه ش به گویره ی بوچوون و شیوه ی نووسینی خوتان به قسه بین و وه ک دوستیک له گه لیدا بدوین.
٣_ له لاپه ره (٣١) دا ده فه رموی:

«.. لاشه ی وامان له نیواندا هه یه، هه موو روژیک بوگه ن ده بیت. لاشه مردووه و ته نها بو نیژین ده ست ده دات. ئیوه ش زوربه تان له و مردووانه ده چن که له سه ر پییان ده رون. ئه ی من چی به و مردووانه بکه م که له سه ر پییان ده رون؟...»

ئاپو چاوه روانی ئه وه مان لیده کات پیی بلیین، برا قاچیان ببره و بیان نیژه بو ئه وه ی بوگه نیان به م ناوه دا بلاو نه بیته وه! نه خیر پیشنیاری وا هیچ مانایه کی نیه؛ وا چاکه ئه و مردووانه بو سه ر سه نگه ره کانی له شکری تورکیا بنیریت، چونکه هه ر هه موویان له ترسان ده توقن و ده مرن یان له هوشی خویان ده چن و سه نگه ره کانیان به جی دیلن. واته له ماوه یه کی زور کورت هه ر هه موو کوردستان رزگاری ده بیت؛ ئه گه ر سه روک بفه رمویت و بیهه ویت هه موو جیهان داگیر ده کات. کی غیره ت و ئازایه تی ئه وه ی هه یه له به ر له شکریک راوه ستیت که مردوو بن و له سه ر پییان برون!!

۴_ ئوجه لان له هه مان وتار له لاپه ره ی (۳۰) دا، دان به کوشتنی سه دان ئه ندام و پیشمه رگه ی "کچ و کور"ی حیزبه که ی ده نیت؛ کوشتنی ئه وانه ی خوشه ویستی و تیکه لاوی گیانی و روحی له نیوانیان دا پیکهاتووه. خوی ئاوا ده لیت:

«... ئه وانه له به ر ده ممان دا وه کو کومه لیکی تاوانبار را وه ستاون. وانه زانن که من باسی که سیک یان دوو که س ده که م. به سه دان که س له به ره کان و ناوچه کان دا به م هویه له کیسمان ده چن و تووشی ویران بوون ده بن. هه موو روژیک لاوان و کچانی باش له ده ست ده ده ین.... یه کیکیان به شیوه یه کی کاره سات و به تال، کوتایی به ژیانی خوی هیناوه».

ئه مه درندایه تی سه ده کانی ناوه راسته!! من ئه م بابه ته ده نیمه به ر ده ستی ئه ندامانی ریکخراوی مافی مروف له کوردستان، بو ئه وه ی خویان به تیر و ته سه لی لیی بکولنه وه و رای خویان بو رای گشتی کوردستان بلاو بکه نه وه. به ش به حالی خوم ئه م کاره ی ئاپو به تاوانیکی کوشنده له قه له م ده ده م. داوا ده که م له هه ر که سیک که دوا روژی گه له که ی مه به سته، ئه م تاوانه مه حکوم بکات. ئوجه لان ده بی به بریاری ره سمی، له ئورگانی حیزبه که ی بانگه وازی دووره په ریزی له م تاوانه بکات و چیتر تاقه مروفیکیش له به ر هوی ناوبراو نه کوژیت. ئه م کاره ته نها وه حشیگه ریه تی ده نوینیت. ئه گه ر ئوجه لان ئه و جوره په یوه ندی یانه له نیو ئه ندامه کانی حیزبه که ی قبول ناکات با ئه و که سانه له ریزه کانی حیزبه که ی ده ربکات!

۵_ زور شتی دزیو و خوفروشی به ناوی تاکیک به ری ده کریت. نموونه ی دوو حیزبه ده سه لاتداره که ی کوردستانی عیراق له لامان ئاشکرایه. ئایا پ.ک.ک له و دوو ریکخراوه که متری کردووه؟ به رای من نه خیر. ملکه چی پ.ک.ک بو سوریا به هیچ شیوه یه ک له ملکه چی یه کیتی و پارتی بو عیراق و ئیران و تورکیا که متر نیه. بو نموونه ئوجه لان له هه مان گوفار (لاپه ره ۱۲_ ۱۷) زور به روونی ئه م مه سه له یه مان بو ده رده خات و ده لیت:

«سه رکردایه تی سه روک ئه سه د، سیمبولی موقاوه مه تی هه موو گه لانی روژهه لاتی ناوه راست پیک ده هینیت».

هه روا ده لیت:

«سه روک ئه سه د، رابه ریکی ئاسایی نیه و هه لسه نگاندنی وه ک رابه ریکی ئازادیخواز، نیشتمانی و کومه لایه تی هه لسه نگاندنیکی نوقصانه. ئه و رابه ریکی گشتی یه؛ خاوه ن چوارچیوه ی ئایدولوجی و ره گی کومه لا یه تی و ئامانجی ستراتیجی یه...»

ئه م جوره ده ربرینانه ته نها ماستاو کردنیکی هه رزانه بو کابرایه ک که زه ره یه ک ماف یان هیچ نرخیک نه بو جه ماوه ری سوریا به گشتی و نه بو کورده کانی سوریا به تایبه تی، به ره وا نازانیت، که چی ئوجه لان به ئاشکرا درو ده کات و ده لیت:

"هه لویستی سوریا له سه ر بیرورای برایه تی، دادپه روه ری، هاوسانی و ئازادی بو هه موو گه لانی ناوچه که بنیات نراوه»

له کوتایی دا ده لیت:

«سه رله نوی سلاو و ریز و پیزانین دووباره ده که مه وه بو سیمبولی سه رکردایه تی و مروفی مه زن، سه روکی برا، حافظ

ئه سه د ...»

وه چه نده ها قسه ی هه رزانتر له هه مان چه شن. ئه وه ش له لای هه موو که سیکه وه ئاشکرایه که ئاپو له ژیر رکیفی مخابه راتی سوریا دا هاتوچو ده کات. به گشتی ئاپو و حیزبه که ی لاپه ره یه کن به ده ستی سوریاوه بو به کارهینانی له چاره سه رکردنی گیروگرفته کانی نیوان خویان و تورکیا له سه ر مه سه له ی سنوری نیوانیان دا و مه سه له ی ئاوه که. هه ر کاتیکیش پیک بین، ئه وا (١٩٧٥) یکی تر تومار ده کریت؛ خه لکیش بو هه ر کوی یه ک ده رون با برون!

٦_له لاپه ره ی (٣٢) دا وتاریکیان له ژیر ناوی «طورانیه تی تورکی دوژمنی میژوویی عه له ویه تی کوردی یه» وینه یه کی ئیمام عه لی و یانزه ئیمامی تریان بلاو کردوته وه. له لاپه ره ی ٣٦، ٣٧ وینه یه کی «مظلوم دوغان، ئیمام عه لی و شمشیر له ده ستیک (ناپناسم!) مونتاج کراوه. ئه مه یه که م جار بوو شتیکی له و چه شنه له بلاوکرا وه کانی پ ک ک ببینم. به لام پاش ئه مه گفتوگویه کی روژنامه ی (المصور) (١٣/ ٩/ ١٩٩٦، لاپه ره ٢٤، ٢٥) که له گه ل ئاپو دا کرابوو خویندمه وه و مه سه له که زیاتر بوم روون بووه وه. ئه وه ی سه رنجی راکیشام بریتی یه له له جاردانی ئیسلامه تی. ئه مه تازه ترین به زمی ئایه تولا ئاپویه! ئاپو له جوابی پرسیاری: «بیرو باوه رت له ئیسلام نزیکه یان له مارکس و لینین؟» ده لیت:

«له ئیسلام. ئیمه ناوه روکی ئیسلام و بریاره کانی قورئانی که ریم جی به جی ده که ین...»

ئه ری ئه مه له که یه وه؟ بروا بکه ن نازانم. به راستی زور سه خته مروف بزانیت ئاپو چون بیر ده کاته وه؛ هه ر روژه له سه ر به زمیکه. ده رکه وت ئاپو نیازی دامه زراندنی حکومه تی ئیسلامی کوردستانی هه یه له هه ر چوار پارچه که! من له ئیستاوه داوای په نابه ری ده که م!!، روژنامه نووسه که پرسیاریکی تری لی ده کات:

«تو تاوانبار کراوی به کارکردن بو سه رله نوی دامه زراندنی لینینیزمی مارکسی؛ تو چی ده لییت؟» (ئه م پرسیاره شاره زایی و بلیمه تی روژنامه نووسه که پیشان ده دات!)

ئاپو له وه لام دا ده لیت:

«ئایا مومکینه بو مروفیک که توزی ئاقلی هه بیت بروا به ئیمکان بوونی سه رله نوی دامه زراندنی مارکسیزم لینینیزم بکات... ئه وه چه نده ها ساله ره نجیکی زورگه وره ی بو درا. به لام رووبه رووی هه ره سیکی گه وره بوو و رووخا. به لی له کاتی گه نجایه تیم دا له ژیر کارتیکردنی "م. ل" و شورشی ئوکتوبه ر بووم وه کو ملیونه ها لاوانی دونیا...»

وه ک ده بینین لیره ش دا ئاپو درو ده کات. ئایا راستر نه ده بوو بیگوتایه، من هه تا پیش چه ند سالیک «م. ل»ی عه یاری بیست و یه ک بووم و حیزبه که م وه کو "پیشه نگی چینی کریکا"ر کاری ده کرد (بروانه: مساله الشخصیه فی کوردستان) به لام ئیستا لیی گه راوم و هاتوومه سه ر دینی حه مه قوره یشی؟! ئه م جوره بیرورا گومراوانه و پووچه لانه به لایه کی گه وره ن بو سه ر ژیانی خه لک. ئه مه نیازگلاوی و گالته کردن به خه لک ده نوینی. ره نگه هه ندی که س بلین خه لکی زوری به دواوه یه یان پ.ک.ک خوی باش ریکخستووه... من ئه مه به گرنگ نازانم، نموونه ش زورن له میژوو له سه ر ریکخراوه ی قه واره زل که مروفایه تیان به ره و کاره ساتی خویناوی بردووه. به راستی ئه گه ر دوستی وام هه بیت پیویستم به دوژمن نیه!.

٧_ پ.ک.ک روژنامه نووسی فاشیست، "هارالد ویلیمسکی" Harald Vilimsky به شیوه یه کی نهینی و به شناسنامه ی خویان، به ریگای "فینا"وه ده به ن بو لای ئوجه لان. روژنامه ی فاشی "یونگه فرایهات" Junge Freiheit (ئورگانی حیزبی نه ته وه یی دیموکراتی ئه لمانیا) ده قی گفتوکه له ژماره (١)ی سالی ١٩٩١ دا له گه ل وینه یه کی کابرای فاشی به چه که وه له گه ل پیشمه رگه کانی پ ک ک بلاو ده کاته وه. له گفتوگویه ک له گه ل گوفاری "شتیرن" دا (٢٩/ ٦/ ١٩٩٥) ئوجه لان داوا له ئه لمانیا ده کات:

«قه ده غه کردنی پ.ک.ک نه هیلن و په یوه ندی یان له گه ل دروست بکه ن»

ماوه یه ک له مه وپیش یه کیک له سه رانی پاریزه رانی ده ستور (جیهازی مخابه رات) ده چیت بو لای ئوجه لان. هه روا

"هاینریش لومه ر" Heinrich Lummer (نووسه ری فاشیستی روژنامه ی "یونگه فرایهات" که یه کیک له وه زیره کانی "حزبی دیموکرات_مه سیحی" یشه CDU) سه ر له ئوجه لان ده دات. ئوجه لان ئاماده یی خوی ده رده بری که وه کو پولیسیک بو کاربه ده سته کانی ئه لمانیا له دژی بازرگانی مخده رات کار بکات. ئه م قسه یه له روژنامه ی "کوردستان روند بریف" Kurdistan RundBrief (ژماره ۲۴ی سالی ۱۹۹۵) بلاوبوته وه. ئه م روژنامه یه ش پشتگیریان لی ده کا و قسه که ش "لومه ر" ده یگیریته وه. جگه له مانه ش بیروراکانی ئوجه لان له گوفاری "فوکوس" دا (ژماره ۲۴، سالی ۱۹۹۳، لاپه ره ۳۴) هه موو ئه نتی فاشیه کان و شیوعی یه کانی ئه لمانیای تووشی ژانه سه ر کرد. له وی دا ده لی:

«من پیشوازی له ئه کسیونی ئه لمانیه کان ده که م دژ به تورکه کان».

مه به ستی هیرشه راسیستیه کانی دژ به په نابه ر و خارجیه کانه. له هه مان لاپه ره دا ده لیت:

«ئه م به رپه رچ دانه وه ی گه لی ئه لمانیا به کاریکی ئاسایی ده بینم. ده بیت زوربه ی ئه و که سانه بو ولاته کانی خویان بگه رینه وه...»

هه روه ها ده فه رمویت:

«من ئه وه به چاک نازانم که تورکه کان له ئه لمانیا بتوانن به ئازادیه کی بی سنوور بجوولینه وه...»

ئوجه لان له گفتو گویه ک دا له گه ل گوفاری Der Spiegel "دیرشپیگل" (ژماره ۴۸ی سالی ۱۹۹۶، لاپه ره ۷۲_ ۷۹) ریک و ره وان به م جوره ی خواره وه باسی فاشستیکی وه کوو "لومه ر" ده کات:

«... من ریزیکی زور گه وره م بو "لومه ر" هه یه. جوری سیاسه ت کردنه که ی له به‌راوردکردن له گه ل سیاسیه کانی تری ئه لمانیا ئاسایی نیه...»

به گشتی بیروراکانی ئاپو ده قاوده ق له گه ل هیز و حیزبه نه ته وا یه تی یه فاشیسته کانی ئه لمانیا جووته. ئایدولوگه کانیان چاک ئاگاداری هه‌نگاوه‌کانین. بیجگه له "یونگه فرایهایت" (ئورگانی حیزبی نه‌ته‌وه‌یی دیموکراتی ئه‌لمانیا) له روژنامه‌ی NPD ی فاشی، "ده‌نگی ئه‌لمانیا" Deutshe Stimme له ژماره‌ی مانگی ۵ ی سالی ۱۹۹۷ دا ده نووسی:

... ده بی موقاوه مه تی نه ته وایه تی له ئه لمانیا و موقاوه مه تی ئازادی نه ته وا یه تی کورد له لامان روون بیت... ئازادی گه‌لان له‌سه‌ر ئیسقانی ده‌سه‌لاتی سیسته‌می ئیمپریالیستی و ئیلیته‌کانیان ده‌ست ده‌که‌ویت. (ئه‌مانه ته‌نیا مه به ستیان ئیمپریالیستی ئه مریکیه و هیچ باس له درندایه تی ئه لمانی ناکه ن) چ له بسپور دا، سیسته می کولونیای تورک له ژیر ده سه لاتی ئه مریکا بیت، چ له (راین)ی ۱۹۴۵ دا له ژیر زورداری ده سه لاتی «سه رکه وتووه کانی جه نگی جیهانی دووهه م» روژئاوابیت، که به هه مان شیوه له ژیر ده سه لاتی ئاژاوه چی ئیمپریالیستی ئه مریکا بیت...

ئوجه لان ریک و ره وان له پال فاشیه کان راده وه ستیت.

له لا یه کی تره وه پ.ک.ک بیروی گوفاری "فوکوس" له شاری "مونیخ" ته فروتونا ده که‌ن. نوینه ره که یان "کانی" به ناوی کومیته ی کوردستان له شاری "کولن" به یاننامه یه ک بو روژنامه کان بلاوده کاته وه و ده لیت:

«ئه‌و قسانه‌ی که له گوفاری "فوکوس" به ناوی به‌ریز عبدلله ئوجه‌لان سکرتیری گشتی پ.ک.ک بلاوکراوه ته وه؛ ئه و نه‌یوتووه. ئیمه هه‌موو هه‌ولیک ده‌ده‌ین که ده‌قی راستی گفتوگوکه بخه‌ینه به‌ر ده‌م روژنامه‌کان. ئه‌و جوره ته زویرکردنانه ناتوانن ناوی بزوتنه وه ی ئازادیخوازی نه ته وه که مان خراپ بکه ن...»

به لام هه تا نووسینی ئه م ووتاره به لینه که ی "کانی" جی به جی نه کراوه، و له و باوه رش دام جی ی به جی ناکریت...!!

سه‌روک ئاپو، خوا قبول ناکا هه‌ندی جار ئه‌وه‌نده قسه‌ی خوش خوش ده‌کات که خوینه ره کانی ده هینیته پیکه نین. یه کیک له و قسانه ئه مه ی خواره وه یه؛ هه ر بویه ش بو کوتایی ئه م ووتاره هیشتوومه ته‌وه. له ووتاره که ی "حول الحرب الجوفاء" ده لیت:

«ئه وه واقیعی هه موو گه لیکه که په نا بو راکردن و خیانه ت ده به ن. ئیمه ش هه ول ده دەین چاره یه کی بو بکه ین. ئایا

ئه وانه بو ژیان هه لدین یان بو خراپترین جوری مه رگ؟ ئه وانه زوربه یان ئیدعای هه لاتن بو ژیان ده که ن، که چی بو مه رگ هه لدین. چونکه به وه خویان له ناو ده به ن. ئه وانه ی ده لین بو ژیان هه لدیین، بو مه زهه له یه کی کومه لایه تی هه لدین. ئه م بارودوخه ریک له نه خوشی شیرپه نجه ده چیت (ئاپوی مردوومراو به نه خوشی شیرپه نجه وه گرتوویه تی؛ خوشه ویستی و سیکسیش به شیرپه نجه ناو ده بات، باشتر وایه بلی ژیان شیرپه نجه یه و رزگارمان بکات) ئه وانه بو ژیان نارون، به لکو سه د له سه د بو مه رگ ده رون، به لام پی نازانن...»

تیبینی: مه به ستی ئه وانه یه وا له ئه وروپا و ئه مریکا و شوینی تر ده بن به په نابه ر!!

ئه مه ی لیره نوسیوومه باسیکی دوور و دریژه. هه رچی که م و کورتی تیدا بیت له ئه ستوی روژنامه کانه. بو ئه وه ی بلاوبیته وه ناچار بووم ئه وه نده کورتی بکه مه و ه!

سه روک ئاپو کاره ساته، چاره ره شی یه که و خوی له تویی وشه ی رزگاری و ئازادی و ... گه مارو داوه. گه لانی دونیا به گیفارا، لومه مبا، روزا، کلارا، ساندینو، هوشی مینا... و ئه وانه ی تر ناویان ده رازیننه وه؛ ئیمه ش تووشی نه گبه تی و سه رشوری و شه رمه زاری کراوین. به لام...

***

ئه‌ده‌بیاتی كریكاری له‌ ئالمان

Sture Packale´n ستیوره‌ په‌ككالین

ته‌ رجه‌ مه‌: سلیمان قاسمیانی

له‌ مانگی ئاگوستی سالی ١٩٩٦سیمپوزیومیک به‌ ناوی "ئه‌ده‌بیاتی كریكاری سوید له‌ ئاسویه‌كی نیونه‌ته‌وه‌یی دا" له‌ شاری "هیدیمورا" Hedemora له‌ سوید گیرا. ئه‌م سیمپوزیومه‌ له‌ لایه‌ن "كومه‌له‌ی لایه‌نگیرانی مارتین كوخ" (نووسه‌ ری كریكاری سویدی ١٩٤٠_١٨٨٢) به‌ریوه‌ برا و چوار روژی خایاند. له‌ سیمپوزیومه‌كه‌دا چه‌نده‌ها كوبوونه‌وه‌ی جوراوجور له‌ سه‌ر ئه‌ده‌بیاتی كریكاری له‌ وولاتانی تردا، بو وینه‌ ئالمان و ئینگلیس گیرا. ئه‌ م باسه‌ ی كه‌ لیره‌ دا ته‌ رجه‌ مه‌ كراوه‌، ووتاریكه‌ كه‌ له‌ لایه‌ن "ستیوره‌ په‌ككالین"ه‌وه‌ پیشكه‌شی كوبوونه‌وه‌كه‌كرا. "ستیوره‌ په‌ككالین" وه‌كوو محقق له‌ زانكوی "میلاردالین" Mälardalens Högskola، ئه‌نستیتوی زمان ناسی، كار ده‌ كا. له‌ م ژماره‌ یه‌ دا به‌شی یه‌كه‌می وتاره‌ كه‌تان پیشكه‌ش ده‌كری. به‌شی دووهه‌م ده‌مینیته‌وه‌بو ژماره‌ ی داهاتوو. ئه‌ م وتاره‌ رای نووسه‌ ر خویه‌ تی و بلاو كردنه‌ وه‌ كه‌ ی به‌ مانای هاونه‌ زه‌ ری "هانا" له‌ گه‌ ل نووسه‌ ر نیه‌.

سه‌رنووسه‌ ر

(به‌شی یه‌كه‌م)

"هه‌ موومان ده‌ زانین كه‌ ئیتر ده‌ وره‌ ی شیعری نه‌ رم و ناسک و بی ئاگای ئالمان به‌ سه‌ رچووه‌. خوینیكی تازه‌ كه‌ تووه‌ ته‌ ناو ده‌ ماری خه‌ لک و شاعیره‌ كانیش؛ چونكه‌ شاعیره‌ كان، ئه‌ وانه‌ ی راسته‌ قینه‌ن، هه‌ میشه‌ لایه‌ نی خه‌ لک ده‌ گرن نه‌ ک لایه‌ نی پاشاكان."

ئه‌م چه‌ند دیره‌ی سه‌ره‌وه‌ وه‌ک پیشه‌كی كومه‌له‌ شیعریک به‌ ناوی "شیعری ئه‌سیل" كه‌ له‌ سالی ١٨٤٧ له‌ ئالمان ده‌رچوو، نووسرابوو. له‌م كومه‌له‌ شیعره‌دا زور شیعری سیاسی و شورشگیرانه‌ له‌ نووسه‌رانی بورژوایی به‌ بوچوونیكی رادیكال _ دیموكرات ده‌كه‌ونه‌ به‌رچاو. له‌ ناو ئه‌م شاعیرانه‌دا "هاینریش هاینه‌" به‌ شیعر ه‌ به‌ ناوبانگه‌ كه‌ ی خویه‌ وه‌ "پارچه‌ چنانی سیلزی" له‌ هه‌موان ناسراوتره‌. شیعری ناوبراو به‌ بانگه‌وازه‌ شورشگیرانه‌كه‌یه‌وه‌ : "ئالمان! ئیمه‌ به‌رگی مه‌رگت ده‌چنین!" ده‌گه‌ریته‌وه‌ بو شورشی پارچه‌ چنان له‌ ناوچه‌ ی "سیلزی" له‌ سالی ١٨٤٤.

ئه‌ م شیعرانه‌ كه‌ سه‌ باره‌ ت به‌ پرولیتاریا، كاری سه‌ نعه‌ ت و چه‌ وسانه‌ وه‌ ی بیره‌ حمانه‌ ی كریكاران بوون، به‌ شی سه‌ ره‌ تایی "قوناغ"ی یه‌ كه‌ م له‌ و شه‌ ش قوناغه‌ ن، كه‌ من ئه‌ ده‌ بیاتی ئالمانم به‌ سه‌ ردا دابه‌ ش كردووه‌. من لیره‌دا ئه‌م شه‌ش قوناغه‌ ده‌خه‌مه‌پیش چاوتان و له‌هه‌مان كاتیش دا، چه‌ن نووسه‌ری

نموونه و به رچاوی هه ر "قوناغ"یکتان پی ده ناسینم.
"قوناغ"ی یه که م له ناوه راستی سه ده ی ۱۸۰۰ دا ده ستی پی کرد. ئه ده بیاتی کریکاری ئه و سه رده مه له راستی دا به شیک بوو له ئه ده بیاتیکی سیاسی رادیکال و ره خنه گرانه به فه رهه نگیکی شارستانی یه وه. زوریک له م نووسه رانه کریکار بوون، کریکارانیک که خویان فیری خویندن و نووسین کردبوو و له هه لسووراوانی جوولانه وه ی کریکاری بوون.
به شی زوری ئه وه ی که ده نووسرا، شیعری کاتی و تایبه ت بوو مه سه له ن شیعر بو یه کی ئه یار، شیعری مان گرتن یان شیعری وه رزش. بیجگه له شیعر، رومان، شانونامه، په خشان و ژیان نامه ش ده نووسران. له نیو زیاتر له ۶۰۰ نووسه ری کریکار که له به ینی ساله کانی ۱۹۱۴_۱۸۶۰دا ده ژیان، "ئه وگوست ئوتو فالسته ر" **August Otto-Walster** به رومانی "له به رده م دارته ونی چه رخ دا" _ سالی ۱۸۷۳ نووسراوه _ له هه موویان به ناوبانگتر بوو. له رووداوه ی سه ره کی رومانه که دا، "فالسته ر" به شیوه یه کی به رجه سته باسی چونیه تی دروست کردنی کومه له یه کی کریکاریکی له یه کیک له ویلایه ته بچووکه کانی ئه و کاتی ئالمان ده کا. ئه و ته جروبه کانی خوی وه ک ئه ندامیکی هه لسووراوی حیزبی سوسیال دیموکرات، تیکه لاوی رووداوه کان ده کا و هاوکات له گه ل ئه وه ش، به زور رووداوی لاوه کی رومانتیک و سه رنج راکیش له کوشک و ته لار و میوانخانه به دناوه کان، ریگه ده دا بینه ناو رومانه که.
ئه م تیکه ل کردنه ی رومانی باوی سه رده م له گه ل ئاژیتاسیونی سیاسی ده بیته ریباز بو زور له و چیروک و په خشانانه که به ش به ش یان له و پاشکویانه که تایبه ت به به شی سه رگه رمی روژنامه کانی حیزبی بوون، چاپ ده کران. ئه وه ی که ئه م شیوه نووسینه بوو به ریباز، ده گه ریته وه سه ر سیاسه تی بارهینانی وشیارانه ی سوسیال دیموکراتی بو ئه وه ی که به تایبه ت ژنان و گه نجه کان له ژیر ته ئسیری ئه ده بی که م نرخ به لام به ربلاوی ئه و کاته بینیته ده ر.
ته نیا بیوگرافی یه کریکاری یه کان شوین ئه م ریبازه نه که وتن. ئه وان به پیچه وانه ی ریبازی ناوبراو، هه ولیان ده دا که وینه یه کی راسته قینه له ژیانی ئاسایی سه ده ی ۱۸ بخه نه به رچاو؛ وه هه ر ئه وه شه که ئه م بیوگرافی یانه ده کا به گرنگترین به شی ئه ده بیاتی کریکاری سه ر ه تایی. ژیاننامه ی "موریس تئودور ویلیه م برومه" **Moritz Theodor Wiliam Bromme** به ناوی "ژیاننامه ی کریکاریکی مودیرنی کارخانه" (سالی ۱۹۰۶) نموونه یه که له م بیوگرافی یانه. هوی ئه وه ی که من کتیبه که ی "برومه"م وه ک نموونه هه لبژاردووه، ئه وه یه که ئه و ژیاننامه یه به چاویکی تیژبین، هه ستیکی پر سوز و دیقه تیکی ته واو له باری ئاماره وه ، نووسراوه. بو وینه داهاتی حه وتووانه ی کریکاران له به شه جواروجوره کانی دا نووسیوه. هه روه ها به وردی باسی ئه وه ی کردووه که ئه م پار ه یه چه نده ی سه رفی خوارده مه نی، جل و به رگ و که وش ده بیت و چه نده ی بو بنه ماله کریکاره که ده مینیته وه.
"برومه" هه ر وه ک چون له ئیشه که ی خوی "تراشکاری" دا زور ده قیق بوو و هه ولی ده دا ئیشه که ی پوخت و خاوین ئه نجام بدا، هه ر به و دیقه ته ش ژیاننامه که ی نووسیوه. ئاکامه ی بووه به ژیاننامه یه ک

که به وردی ئه وه ی به چاوی خوی دیتوویه تی و ئه وه ی به سه ر خوی هاتووه، وه کوو منالی قوتابی، کریکار، پیاوی ته نها، باوک و نه خوش که توو به سیل... ده خاته به رچاو.
"برومه" به وه رازی نابی که ته نیا هه ل و مه رجی ژیانی کریکاران بخاته به رچاو، به لکوو باسی مه کینه کانی کار، که ره سه و ئامرازی کار، چونیه تی شوینی کار (بو وینه شوینی شوردنی جل وبه رگ، توالت ...)، مه شغه له ی کریکاران له کاتی وچان گرتن و دوای کاریش، ده کا.
به ئاشکرا دووانی "برومه" له گیروگرفت و مه سئه له سیکسی یه کان، بوو به هوی هارووژاندنی کومه لگای سوننه تی سه رده م. به گشتی ژیاننامه ی "برومه" دوکومنتیکی به نه رخی سه رده می خویه تی که چ له باری میژوویی و کومه لناسی و چ له باری ئه ده بی جیگه ی سه رنج دانه.
ئه و هه ژاری و بی ده ره تانی یه ی که له ژیاننامه کریکاری یه کان دا باسی لیده کری، ژیانی راسته قینه ی سه رده م بووه که له شانو دا له لایه ن "گیرارت هاپتمه ن" **Gerhart Hauptman**، پیشه نگی ناتورالیسته کانی ئالمان (۱۹۴۶_۱۸۶۲)، دیته سه ر سین. "هاپتمه ن" که خوی له پیشینه یه کی بورژوایی هه بوو، نه ک هه ر **سه باره ت** به کریکاران، به لکوو **بو** کریکارانیشی ده نووسی. سالی ۱۸۸۹ به نووسینی شانونامه ی "به ر له روژهه لات" که "هاپتمه ن" خوی وه ک "شانونامه ی کومه لایه تی" نیوی ده برد، نیوبانگی ده رچوو.
"هاپتمه ن" له "ئیبسن" **Ibsen** فیر ببوو که سه ره رای قه واره ی بچووکی رووداو له سه ر سین، ئه وپه ری توندوپری دراماتیک وه دی بینی. "هاپتمه ن" له م توانایی یه ی خوی به تایبه ت له شانوی "به ر له روژهه لات" دا که لک وه رده گری. شانویه که هات و هاواریکی بی وینه ی خسته ری. هات و هاواره که ش له سه ر ئه وه بوو که "هاپتمه ن" به ئاشکرا باسی بنه ماله یه کی جوتیار له ناوچه ی "سیلزی" ده کا که کانگایه کی خه لووزی به رد له زه ویه کانی خویان دا ده بیننه وه و تووشی رووخانیکی بی بنی فیزیکی و مه عنه وی ده بن. ئه م ئاشکراویژی یه له و سه رده مه دا بی وینه و سه خله ت هینه ر بوو.
دووهه مین به رهه می گه وره ی "هاپتمه ن" بریتی یه له "پارچه چنان" (سالی ۱۸۹۲) که گرنگترین به رهه می ناتورالیستی ئالمانه. رووداوی شانویه که تا راده یه ک له سه ر ئه ساسی شیعره که ی "هاینریش هاینه"یه که له وه پیش باسم کرد، به لام به گشتی له سه ر ئه ساسی چه وسانه وه، بیکاری هه ژاری، برسیه تی و ئه و شورشه یه که سالی ۱۸۴۴ به شوین هاتنه کایه ی مه کینه ی پارچه چنین له ناوچه ی "سیلزی" دا رووی دا. بو کریکارانی پارچه چن، که هیچ ئومیدیک بو ژیانی باشتریان بو نه هیشتبوونه وه، شورشه که یه که مین و ئاخرین هه ولیان بوو بو ده ربازبوون له و زیندانه ی که نیوی ژیان بوو.
"پارچه چنان" به پیی وته ی "فرانس میرنگ" **Franz Mehring** نووسه ر و ره خنه گری مارکسیست، ره نگ دانه وه ی بوچوونی ماتریالیستی له مه ر میژوو و وشیاری میژوویی یه. ته بیعی یه که ئه م شانویه **بو** کریکاران بوو و سالی ۱۸۹۳ بو یه که م جار له تیاتری کریکاری "فرای فولکس بوینه" **Freie Volksbuhne**

لە شاری بەرلین پیشکەش کرا. بەلام زور زوو پیشاندانی شانویەکە بە نیوی ئاژاوە گیربوون، قەدەغە کرا. تا دەرکرانی حوکمی بی تاوان بوونی لە لایەن محکمەوە لە سالی ۱۸۹۴ دا، شانویەکە پیشان نە درایە وە . مە وزووعی شانویە کە هارووژینە ر بوو و حوکمی بی تاوان دە رچوونی شانویە کە، بە هیچ جور نە بوو بە هوی دامرکاندنی دوژمنایە تی دوژمنە کانی؛ کە ئە مە خوی لە بریاری قەیسە ری ئالمانیش دا نواند. "قەیسە ر ویلهیلم" بە هوی "رە وتی ورە رووخینە ری" شانوی "پارچە چنان" خوی ناچار دی کە واز لە لوژە کە ی لە تیاتری "دویچە تیاتر" لە شاری بە رلین بینی.
وە ک چون "فریدریش شیللیر" سە د سال بە ر لە نووسرانی "پارچە چنان" لایە نی هە ژاران دە گری و هیرش دە باتە سە ر درامای پیلانگیرانە ی هیچ و پووچی ئاریستوکراتی بی بە ند و بار؛ "هاپتمە ن"یش لە شانوی "پارچە چنان" دا هە ر هە مان روانگە دە گریتە بە رچاو. بو یە کە م جار لە ئە دە بیاتی ئالمانددا، مە سە لە ی هە ژاری، برسیە تی و نە داری نە ک بە هە ولی تاکە کە س (وە کوو نووسراوە کە ی "جیورج بوخنر" **Georg Buchner** بە ناوی "فویتسیک" **Woyzeck**) بە لکوو بە هە ولی کولیکتیف، بە هە ولی جە ماوە رە وە دە خریتە روو. پیشاندانی خە لک وە کوو قارە مانی کولیکتیف لە شانوی "هاپتمە ن"دا، شتیکی زور گرینگ و نوی بوو و ئە وە ندە هە ستی بینە رانی کریکاری دە بزواند، کە دوای کوتایی شانویە کە، بە خویندنە وە ی سروودی خە باتگیرانە وە، سالونی تیاتریان بە جی دە هیشت.
قوناغی دووهە می ئە دە بیاتی کریکاری ئالمان، لە نزیکە ی سالی ۱۹۱۰ بە هاتنە کایە ی ریبازی ئیکسپریسیونیزم **Expressionism** دە ستی پیکرد. لە میژووی ئە دە بیاتی ئالمان دا ئە م قوناغە وە کوو شتیکی جیاواز بە نیوی "هونراوە ی کریکاری" لە جیاتی "ئە دە بیاتی کریکاری" نیوبراوە. ئە وە بە مانای هاتنە کایە ی بوچوونیکی تر لە سە ر ئە دە بیاتی کریکاری بوو. نووسە رانی "نووسینی کریکاری"، (وە کوو "کارل برویگە ر" **Karl Bröger**، "ماکس بارتل" **Max Barthel**، "هاینریش لیرش" **Heinrich Lersch** و "پاول تیش" **Paul Zech**) هە موویان لایە نگیرانی بزوتنە وە ی سوسیال دیموکراتی ئالمان بوون و خویان بە پیشرە وانی رووناکبیری چینی کریکار و بە شیک لە مودرنیزمی ئە دە بی دە زانی. بە لای ئە وانە وە تە بلیغی سیاسی ئامانجی سە رە کی نە بوو، بە لکوو "بە ئە فسانە کردن"ی (Myt) کار و قارە مانانە و رووحانی کردنی وجودی کریکاران هە دە ف بوو. کریکار بوو بە "هە رکول"یکی **Herkules** ئە مرویی و مودیرن کە بە لە خوبوردوویی خویە وە زامنیک بوو بو بە رە وپیش چوونی مروفایە تی.
"هاینریش لیرش" **Heinrich Lersch** نموونە یە کە لە م ریبازە ئە دە بی یە دا. ئە و کوری کریکاریکی تە نە کە سازی بوو و خوشی زور سال وە ک تە نە کە ساز کاری کرد. لە رومان، کورتە چیروک و بە تایبە ت شیعرە کانی دا لە ژیانی پر لە داخی کریکاران دە دوی، بە لام لە هە مان کات دا بە سە ر "کار" دا وە کوو هاندە ری لیهاتووبی مروف، هە لدە لی. لە دونیای زە ینی هە ندیک جار سە یری "لیرش"دا، تیکە لاویکی رە نگاوە نگ لە "وینا کردن" بە رە گە ی ئایینی، سوسیالیستی، ئانارشیستی، ناسیونالیستی و "ئە فسانە یی"ە وە دە بینری. "لیرش" لە بە رهە مە کانی دا، بە روحیکی بە رزی ئیکسپریسیونیستی یە وە

هه ست وسوز له گه ل تیژبینی کومه لایه تی و روانگه ی ئه فسانه یی تیکه لاو ده کات. له سه رده می شه ری یه که می جیهانی دا، "لیرش" شیعری نیشتمان په روه رانه ی توندی بو شه ر ده نووسی. بو وینه ده لی: "ئالمان هه ر ده بی بژی، حه تتا ئه گه ر به مه رگی ئیمه بی". ئه و هه روه ها بو ئازادی، ژیانی سه ربازی و هاوری یه تییه که ی، شیعر ده لی. (مه سه له ن له کومه له شیعری "ئه ی دل، ریگاه بده با خوینه که ت بجوشی ". سالی ۱۹۱٦)

ئه وه ی که زوریک له شیعره کانی "لیرش"، نزیکایه تی یان له گه ل بیروباوه ری ناسیونال ـ سوسیالیستی (که له و سه رده مه دا زه ینی زوری که سی به لای خویه وه راکیشابوو) هه یه، بو نموونه له م چه ند دیره ی خواره وه دا ده بینری:

«چه کوش وه شان راوه ستاوم،
پشت چه ماو و روچوو له ئیش
وینه یه ک له فورمی پولا و ده نگ دانه وه ی.
ئاسنگه رم و نه هیچی تر؛
نه بیریک ئوقره م لی ببری
نه رق، نه هه ستی هاوده دری.

رووبه ری سافی سنگدان، ئیسته دونیای منه
رووبه ری سافی سنگدان، مه زرای منه، باخی شه رابی منه
چومی راینی من، ئوقیانووسی من!»

به دوور له غه رق بوون له بیری بی سوود و ئیحساساتی ریگر، ئه م دیرانه کاری پاک، به جوریک په یوه ندی له پچران نه هاتوو له گه ل سروشت دا، تقدیس ده که ن. ئه مه جوره شیعرانه له سه رده می نائارامی سیاسی و کومه لایه تی نیوان دووشه ر دا، زور خه لکیان به رو خو راده کیشا. ئاشکرایه که "لیرش" هه م له شیعر و هه م له په خشانه کانی دا توانی به شیکی زور له حال و هه وای ئه و سه رده مه له نیو خه لک دا بگری و له نووسینه کانی دا بینوینی. له خورا نه بوو که له کاتی مه رگی دا زیاتر له ۱۲۰۰۰۰ که س له به خاک سپاردنی دا به شداریان کرد.

جوولانه وه ی ناسیونال ـ سوسیالیستی زوریک له نووسه رانی کریکاری وه کوو "لیرش" هه ل لووشی؛ تاقمیکی به زور ناوی خویه وه نووساند (مه سه له ن "برویگه ر" و "ئینگیلکی") و تاقمیکیش به مه یلی خویان بوونه دارده ستی حکومه تی فاشیستی (مه سه له ن "ماکس بارتل").

مه سه له یه کی زه ق و له به رچاو له زمانی ئیحساسی و شیوه ی بیر کردنه وه ی نووسه رانی تاقمی

"هونراوه ی کریکاری " (که له لایه نگیران و نزیکانی حیزبی سوسیال دیموکراتی ئالمان بوون) ئه وه بوو که به شیکی زور که م له شیعره کان (یان که م دیر له شیعریک دا) پیویستی یان به گورانگاری بوو تا له گه ل بیروباوه ر و زه قی فاشیسته کان یه ک بینه وه. هه ر بویه ش فاشیسته کان له گه ل هاتنه سه رکاریان، شیعری ئه م شاعیرانه یان به گورانکاری زور که مه وه دووباره چاپ کرده وه. هه ر به م هویه وه له لایه ن کومونیسته کانه وه به سوسیال فاشیست و ری خوشکه ری نازیسم نیو ده بران.

له حالیک دا که ته قریبه ن هیچ کام له نووسه رانی ئه م جوولانه وه ئه ده بی یه (نووسه رانی کریکاری) ، دوای هاتنه سه رکاری فاشیسته کان مه جبوور به به جی هیشتنی ئالمان نه بوون، نووسه ران و شاعیرانی پرولیتاری و شورشگیر (که له واقع دا په یوه ندن به قوناغی سیهه می ئه ده بیاتی کریکاری ئالمان) به هیچ جور ئیمکانی مانه وه یان له ئالمان نه بوو. قوناغی سیهه م له راستی دا ئاکامی جودایی و دوو پارچه بوونی جوولانه وه ی کریکاری به دوای سالی ۱۹۱۷ بوو. له م قوناغه دا نووسه رانیک به شدارن که له حیزبی کومونیستی ئالمان نزیکن و سالی ۱۹۲۹ یه کیان گرت و "یه کیه تی نووسه رانی پرولیتاری و شورشگیر"یان پیک هینا .

له ناو ئه م گروپه دا نووسه ری به پیشینه ی کریکاری یه وه وه کوو "ویلی بریدل" **Willi Bredel** و "هانس مارش ویتزا" **Hans Marchwitza** و رووناکبیرانی وه کوو "یوهانس . ر. بیشه ر" **Johannes R. Becher**، "ئانا زیگه ریس" **Anna Seghers**، "برتولت بریشت" **Bertolt Brecht** و "فریدریش ولف" **Friedrich Wolf** ده بینران.

"ولف" پیی وابوو ئه ده بیات ئه رکیه تی که هه م ریگه نیشانده ر و هه م مه شخه ل بی؛ که هه م ریباز و هه م ئامانجی خه باتی چینایه تی دیاری بکا. ئه م کاره قه رار بوو به شانونامه ی سیاسی، به راپورتی کریکارانی کارخانه (به پیی مودیلی سوفیه تی "هه والنیری کریکاری") و به رومان و چیروک به ناوه روکی پرولیتاری و شورشگیرانه وه بکری. هه روه ها باسی زور گه رم هه بوو له سه ر ئه وه ی که چ جوریک له ئه ده بیات به باشترین شیوه ده توانی خزمه ت به خه باتی چینایه تی بکات. "جورج لوکاس" **Georg Lukacs**که له تئوریسیه نه سه ره کی یانه ی "یه کیه تی نووسه رانی پرولیتاری و شورشگیر" بوو، پیی وابوو که ده بی ئه و مودیله به رزانه ی که "لیسینگ" **Lessing**، "گوته" **Goethe**، "بالزاک" **Balzac**، و "تولستوی" **Tolstoi**په یره ویان ده کرد ، که لک وه رگیری.

به لام "بریشت" لایه نگیری شیوه ی نووسینیکی زیاتر تاقیکه رانه وه بوو، که بتوانی به شیوه یه کی نوی سه یری راستی یه کان بکات که ئه مه خوی شه رتیک بوو بو گورانکاری راسته قینه ی کومه لایه تی.

به ناوبانگترین نووسه ری رومان له قوناغی سیهه م دا "ویلی بریدل" **Willi Bredel** (۱۹۶۴_۱۹۰۱) بوو. "بریدل" له سه ره تاوه کریکاری تراشکار بوو و سالی ۱۹۱۹ بوو به ئه ندامی حیزبی کومونیست. "بریدل" زور زوو په ی به توانایی ئه ده بی خوی برد و یه که مین به رهه رمی خوی به ناوی "کارخانه ی مه کینه سازی ن . ک" له سالی ۱۹۳۰دا پیشکه ش کرد. "بریدل" ئه م رومانه ی (که دوایی بوو به

به رهه میکی کلاسیک له لقی خوی دا) کاتیک نووسی که به جورمی "خیانه ت به نه ته وه " دوو سال له زیندان دابوو. سالی ۱۹۳۱ دووباره ، ئه مجار به ناوی "سیاسی یه کی بی متمانه" خرایه وه زیندان. سالی ۱۹۳۴ له زیندان هه لات و چوو بو سوفیه ت. له نیوان ساله کانی ۱۹۳۹_۱۹۳٦دا له سوفیه ت بوو به سه رنووسه ری به ناوبانگترین گوفاری دژی فاشیستی به نیوی "ووشه " Das Wort که به زمانی ئالمانی ده رده چوو. "بریدل" هه روه ها وه کوو پارتیزان به شداری شه ری دژی فاشیستی له سپانیا کرد. دوای کوتایی پیهاتنی شه ر گه رایه وه بو "ئالمانی شه رقی" و پاش ماوه یه ک بوو به بیروکراتیکی کولتوری.

"بریدل" به لای منه وه نموونه یه کی پر به پری نووسه ریکی پرولیتا ره. ئه و که چه ند ه ها جار نزیک بوو گیانی له سه ر کومونیزم له ده س بدا، وه ک نووسه ر باوه ر و هیزی خوی ته رخان کرد بو نووسینی نووسراوه ی ره خنه گرانه ی کومه لایه تی به زمانیکی ئاسان؛ مه سه له ن رومانی "تاقیکردنه وه" (سالی ۱۹۳۵) که بیوگرافی خوی بوو و بو ۱۷ زمان وه رگیردرایه وه. ئه م رومانه یه که م جار له ئینگلستان چاپ کرا و یه که م گه واهی ئه ده بی له سه ر ره فتاری نامروفانه و دژی ئینسانی فاشیسته کان له ئوردوگای زیندانی یه کان بوو. نیوی رومانه که "تاقیکردنه وه" ئیشاره یه که به و فشار و ئه زیه ت و ئازار و ئه زموونانه که به سه ر ئه و مروفانه ده هات که له به هوی ئایدولوژی و بیر و باوه ری سیاسی یانه وه خرابوونه ئوردوگاکانی فاشیسته کانه وه. خوراگری فیزیکی و نه فسانی له به رانبه ر دیماگوگی نازیسته کان، پیداگرتن له سه ر بیروباوه ری کومونیستی و ره فتار کردن به پیی ئه م، له تایبه تمه ندی یه کانی پاله وانی رومانه که واته "کریبلز"ه که سه ربه رز دیته ده ر و نیشان ده دا که له به رانبه ر پاسیف بوون، ته سلیم و سه ردانه واندن بو حکومه تی فاشیسته کان، ئالترناتیوی خه باتیش هه بوو.

***

بژی وشەی جوان و ئازاد

(لە سنووری قەلەمرەوی دەسەلاتداری کورددا، خاوەنقەلەم دەتوانی بژی، بە مەرجی بیر نەکاتەوە، دەتوانی بیر بکاتەوە، بەلام دەنگی لە گەروویدا دەتاسینری. نووسەری کورد دەتوانی ببزوی، بدوی، بنووسی، بەلام بە پیی مە رجە کانی دە سە لاتداران.)

ماوە یە کە (ی.ن.ک) بە شیوە ی جوراوجور گوشاری بو بە شیک لە نووسە رانی ژیر دە سە لاتی خوی بە و بیانووە ی هاتوچوی هە ولیر دە کە ن و بە رهە میان لە راگە یاندنی (پ.د.ک) دا بلاو دە کە نە وە، هیناوە.

لە ٢٥ی ١٠ی ١٩٩٧دا مەلا بەختیاری ئەندامی سەرکردایەتی (ی.ن.ک) هەرەشەی کوشتنی لە نووسەران: (محە مە د فە ریق حە سە ن، رە ئووف حە سە ن، حە مە کە ریم عارف، حە مید ریبوار، فوئاد محە مە د ئە مین، سە درە دین عارف و ئە حمە د سە ید عە لی بە رزە نجی) کرد.

لە شە وی ٣ لە سە ر ۴ ی ١٩٩٧ دا گوشارە کە گە یشتە ئە و ئاستە ی نارنجوکیک فریدرایە مالی چیروکنووس: محە مە د فە ریق حە سە نە وە.

هیشتا خوینی (ئە بووبە کر عە لی) ی شاعیر کە لە ١ ی ٩ ی ١٩٩۴ دا لە سلیمانی، بە دە ستی چە کدارانی (ی.ن.ک) بە روژی نیوەرو تیرور کرا، وشکنەبوتەوە، ئیدی کوا زیدەروییە ئەگەر بلیین: ژیانی ئە و ئە دیبە هە رە شە لیکراوانە لە مە ترسیی راستە قینە دا یە!

ئیمە بەو هاوارنامەیە لە: رووناکبیران، خیرخوازان، لایەن و ریکخراوە مروفدوستەکان داواکارین چی زووترە بەهەر شیوازیک بویان دە لوی، بو پاراستنی ژیانی ئە و نووسە رانە هە لویست بنوینن.

ستوکهولم ١۵_١١_١٩٩٧

ئەحمەد هەردی، ئەکرەم عەلی، ئەنوەری سولتانی، ئەنوەر قادر محەمەد، بەروژ ئاکرەیی، پشکو نەجمەدین، جەمشید حەیدەری، خەبات عارف، خەلیل دهوکی، دایکی سولاف، رەفیق سابیر، رەهبەر جەلال، س. چ. هیرش، سە باحی غالب، شیرزاد حە سە ن، عە بدوللا پە شیو، فازیل جاف، فە رهاد شاکە لی، فە ریاد فازیل عومە ر، کاکە باس، گوران قە رە داخی، مە هاباد قە رە داخی، هاشم کوچانی، هیدی

***

تابلو

(هونەرمەندی ئەم ژمارەیە)

ـ سمکو ئەحمەد

ـ لە دایکبووی سلیمانی ١٩٦٨

ـ دەرچووی کولیجی ئەندازیاری لە زانکوی سەلاحەدین

ـ ئەندامی مەلبەندی هونەر و ئەدەبی کریکاری

ـ سالی ١٩٩٣ بو یەکەم جار لە سلیمانی بەرهەمەکانی پیشان‌دران و دوای ئەم لە زور پیشانگادا بەشداری کردووە.

ـ لە مانگی ٧ی ١٩٩٦ لە "توکیو" بەشداری کرد لە پیشانگایەکی موزەی"میتروپولیتان"دا.

***

مەنووسە، مەپرسە، بترسە، مقەستێکی "هەتاو"ت بەسە!

عبدالله سالح

بو سه رنووسه ری "هه تاو"، دوای سلاو!

لـه وه لامـی نـووسینـه کـه ی زاگروس زه رده شتی دا کـه لـه ژمـاره ی (١٧)ی مـانگنـامـه ی "هـه تـاو" دا هـاتبـوو، وه لامیکم نووسیه وه و بو ئیوه م نارد، دوای یه ک دوو جار گفتوگوی ته له فونی له گه ل خوتان، گفتی بلاوکردنه وه تان دا.

کاتیک ژماره (١٨_١٩) ی "هه تاو" هاته ده ر، ده بینم وه لامه که ی من جگه له وه ی له گوشه یه کی ته ریکی "هه تاو" دا وه بـه تیکه لاوی له گه ل بابه تی تر دا هاتووه، به ئاره زوی خوت مقه ستت تی خستووه و سانسوریکی وات کردووه مه گه ر له گوفارو روژنامه کانی حیزبه قه ومیه کانی عیراق و کوردستان دا بیبینی. ره نگه بیانووت وه دره نگ که وتنی وه لامه که ی مـن بیت، یـان دوور و دریـژی، یـا...، بـه لام هیچیـان نـابنـه مـوبـه ریـری ئـه م سانسورکردنه و شیعاره که ی سه ره وه ش ده بیته ته عبیری راسته قینه له سیاسه تی "هه تاو"!

ئه م کاره ته نها ته عبیره له یه ک حه قیقه ت، ئه ویش ته حمول نه کردنی بیروراي دژه، به پیچه انه ی هه موو ئیدعایه ک.

ئیوه ده تـان تـوانی بابـه تـه کـه بـلاو نـه کـه نـه وه، یا نیوه ی له م ژماره یه و ئه وی تری بو ژماره ی دواتر، یا ئیشاره یه ک به م مقه ست تی خستنه بکه ن، یا هه ر بیده نگه له هه مووی بکه ن و بلاوی نه که نه وه باشتربوو لەم سانسور و ئه م شیوازه له بلاوکردنه وه .

عبدالله سالح   ٢٠_١_١٩٩٨

وینه بو :

_ بو پیشه وه

_ په یام

_ هانا

ئه مه ش ده قی نووسینه که یه:

بو ئەوەی "هەتاو"یش نەچیتە ریزی "نیمروز"ەوە!!

عبدالله سالح

لـه ژیر نـاوونیشـانـی "مـه نسـور حیکمـه ت لـه نیـوانی چـه کـوش و سنگـدان دا" لـه ژمـاره (١٧)ی ئـوکتـوبـه ری ١٩٩٧ی مـانگنـامـه ی "هـه تـاو"دا، نـووسینیـک بـه قـه لـه مـی زاگروس زه رده شتی هـاتووه. ئـه م نـووسینـه جگـه لـه کـوکراوه ی چـه نـد نووسینیک و میژووچه یه ک، (هه لبه ت له روانگه ی نووسه ر خویه وه) کومه لیک ته وهین و ئیهانه و جنیو و توهمه ت هـه لبـه ستنـی تیـدایـه کـه بـو هـه ر کـه سیکـی ئـاگـادار لـه میـژووی نـزیکـی کـوردستـان و نـاوچـه کـه جیـگـای سـه رنـج و لـه سـه روه ستـانـه. ئـه مـه ش نـه ک لـه بـه ر وردبینـی و روشنبینـی نـووسـه ر خـوی، بـه پیـچـه وانـه، ئـه م هـه لـویستـه یـه پیویستـه بـو ئاشکرا کردنی چه ند راستیه ک که ره نگه بو باشتر هه لسه نگاندنی بابه ته که کومه ک بکه ن و ریگا بگرن له وه ی یه ک لایـه نـه هـه ولـی چـه سپـانـدنـی حـوکمـی نـادروست و نـابـه جـی و نـاره وا بـدری؛ هـه روه هـا کـومـه ک بکـات بـه وه ی بـلاوکـراوه کوردیه کانی هه نده ران، تاکو بکری، به ناوی "بیری ئازاد"ه وه هیرش نه که نه سه ر ئینسان و جه ره یاناتی پیشکه وتووخواز

و ئازادی خواز و كه سایه تیه كان، كه كومونیسته كان پیشه نگیانن؛ وه هه مان د ه ور بگیرین كه بلاوكراوه كانی حیزبه ده سه لاتداره كانی كوردستان ده یگیرن له گومرا كردنی بیرورای خه لک و خول به چاودا كردنیان و واقع پیشان دانیان به سه ره وبنی، به سوود وه رگرتن له بیرو باو ری "كوردایه تی و كوردپه روه ری..."
نووسه ر، (به ر له ویش سه رنووسه ری هه تاو) زور ئاگایانه بابه ته كه یان هه لبژاردووه و بلاویان كردوته وه و جیگایه كی دیار و به رچاویشیان داوه تی له مانگنامه كه دا، به جوریک كه ئه م ژماره یه ته نها دوو بابه ت له خوی دا زه ق ده كاته وه كه یه كیكیان ئه مه ی زاگروسه .
كاتیک بابه ته كه ده خوینیته وه، بته وی یان نه ته وه ی، چه ند پرسیاریک دیته به ر چاوت. به شیک له و پرسیارانه ئه مانه ن: ئایا نووسه ر یان باشتره بلییین نووسه ر و سه رنووسه ر به دوای چ ئامانجیكه وه ن؟ مه به ستیان له نووسین و بلاوكردنه وه ی ئه م بابه ته چیه؟ له گه ل مه نسوری حیكمه ت چیان هه یه؟ ئاخو دوژمنی "سویند خواردوویانه"؟ ئه م هه موو رق و كینه یه له كویوه سه رچاوه ده گری!؟ ئاخو غه ره زی شه خسی یه؟ یان سیاسی؟...هتد.
بو زیاتر روون كردنه وه، پیم باشه هه ندیک بگه ریمه وه دواوه و خه لفیه تی رووداوه كان به كورتی باس بكه م، كه بی شک كومه كیش ده كات به وه لام دانه وه ی پرسیاره كانی سه ره وه، یا خود ناروشنی یه ک كه هه بیت.
مه نسوری حیكمه ت، رابه ریكی به رجه سته و دیاری جه ره یانی كومونیزمی كریكاری، ره مزی توانای فیكری و تیئوری و سیاسی ئه و جه ره یانه یه كه له ئاستی ناوچه ی روژهه لات دا وه به تایبه ت له ئیران و عیراق ده ور و نه خشی دیاری هه یه له خه باتی چینی كریكاردا؛ ئه و چینه ی زور خه ریک بوون له كوردستان ته نانه ت ئینكاری وجوودیشی بكه ن.
ئه و جه ریانه ده وری گرنگی هه یه له سه ر ئاشكرا كردن و ریسواكردنی جه ره یاناتی بورژوازی، هه ر له ناسیونالیزم و دینه وه بیگره تاكوو ته حریفیه ت، وه هه موو ئه و لق و پوپانه ی لیی ده بنه وه، ده ور و نه خشی دیاری هه یه له سه ر روون كردنه وه و نیشان دانی ریگای خه بات بو ئه نجام دانی شورشی كریكاری و به دیهینانی كومه لگای سوسیالیستی و كومونیستی، له سه ر بنه مای بیری به رزی ئینسانی، بیری ماركسیزم، خه بات ده كات بو دامه زراندنی كومه لگایه ک كه شیاوی به شه ر بیت؛ كومه لگایه كی ئینسانی كه تیایدا چه وسانه وه ی ئینسان له سه ر ئینسان نه مینیت؛ هه لاواردن له سه ر بنه مای ره گه ز، پیست، نه ته وه، دین، نیر و می وجوودی نه بیت؛ به كورتی خه بات بو به دیهینانی دنیایه كی باشتر.
مه نسوری حیكمه ت و ئه و جه ره یانه كومه لایه تی یه ی ئه وی وه ک رابه ر هیناوه ته كایه، ده لین: خه بات بو به دیهینانی ئه م ئامانجه له گره وی یه كگرتوویی چینی كریكار دایه. ئه م خه باته مومكینه و هه ر ئیستا هه موو موسته لزه ماتی ئاماده یه، موسته حیل نیه، با بلندگوكانی بورجوازیش به خه ونی له قه له م بده ن، ز ه رده ی به مه سخه ره بیته سه ر لیویان له كاتی باس كردنی دا، كه له راستی دا خویان مه سخه ره ده كه ن. واقعیه ت سه لماندوویه تی و هه ر روژه باشتر ده یسه لمینی كه خولقینه رانی دنیا، خو لقینه رانی سه روه ت و سامان و خوشی كین و مشه خور و ئینسان كوژ و تاوانبار و شه رخواز و موجرم كین.
كومونیزمی كریكاری سه فیكی پیشره وه له ریزی ئه م خولقینه ره مه حرووممانه؛ له ریزی چینی كریكار له هه موو گوشه یه كی ئه م جیهانه. هه ر بویه ش ئه مرو له ناو هه موو هه راو هوریای "بازاری ئازاد"دا، (ئه و سیستمه ی دوای رووخانی سوسیالیزمه دروییینه كه ی یه كیه تی سوفیه ت، بورجوازی جیهانی ته پلی بو لیدا و به بانگه شه ی "كوتایی هاتنی كومونیزم"ی ناوبرد) جه ریمه بی سنووره كانی هه ر ئه م سیستمی بازاری ئازاده له ئاسیا، ئه فریقا، ئه مریكا و ته نانه ت ئه ورووپاش زور به ئاشكرا و روونی دیارن؛ وه ک نموونه ی زه قیش خوبه ستنه وه ی حیزبه قه ومیه كانی كوردستان به م سیاسه ته وه چ مال ویرانی یه كی به دواوه بوو بو جه ماوه ری كوردستان و خودی حیزبه كانیش. هه موو ئه و روشنبیره ورده بورجوازیانه ش كه تا دوینی ماركسیزمیان وه ک مودیل له به ركردبوو، به م ته پله كه وتنه هه له كه سه ما. ته نانه ت ئه و لایه نانه ی كه له ژیر ناوی كومونیزم و ماركسیزمیش دا خویان حه شار دابوو، كه وتنه فكری ناوگورین و شه رمیونانه

رووی خویان وه رگیرا. ئه مه جیا له وه ی خودی بزوتنه وه ی کومه لایه تی بورجوازی شایی ئه زلیه ت بوونی خوی له دل دا ده گه را.

ئه م خه ونه زور زوو پووچه ل بووه!! ئیستاکه زوربه یان سه ریان وه به ردکه وتووه و چ ته فسیریکی ئه وتویان پی نه ماوه دلی پی خوش که ن، ئیتر شه لم کویرم که س نابویرم.

کومونیزمی کریکاری، ئه م جه ره یانه پیشره وه، له ریزی پیشه وه ی خه بات و وه ستانه وه به ره ورووی ئه م دنیا پیچه وانه یه دا سه نگه ری گرتووه و له و روژگاره دا یه ک به دوای یه ک هه ر دوو حیزبی کومونیستی کریکاری ئیران و عیراقی پیک هینا که خوی له خوی دا وه لامیک بوو به م هه ل و مه رجه.

ئه گه ر له میژووی نویی کوردستان دا رووداویک هه بی جیگای شانازی بیت، ئه وه کومونیزمی کریکاری یه که له پیش چه ندین شوینی دنیا له وی دا سه ری هه لدا و گه شه ی کرد و حیزبی خوی پیک هینا.

له کوردستان دا ئه م جه ره یانه له ریزی پیشه وه ی خه باتی کریکاران و گشت مه حروومان و بی به شانی کومه ل دا سه نگه ری گرتووه و رووی راسته قینه و دژی به شه ری ناسیونالیزمی کورد، دین، عه شیره تگه ری و بیروراى گه نده لی پیاوسالاری... هتد ئاشکرا ده کات و راست و ره وان په رده له سه ر سیاسه ته کانیان هه لده داته وه و بو جه ماوره یان ئاشکرا ده کات؛ بی سله مینه وه و سل کردن ئالای ئازادی و یه کسانی و حکومه تی کریکاری هه لکردووه؛ به رابه ری ژن و پیاو و فه زحی ده وری دین له ژیرده سته یی ژن دا بو پیاو، وه ستانه وه به رووی تیروری ژنان، تیروری موعاره زه ی ئیرانی، ته ده خولی ولاتانی ناوچه که له کوردستان، خه باتی قوتابیان، ماموستایان و فه رمانبه ران بو گه یشتن به مافه کانیان، سیمای ئه م جه ره یانه ی له کوردستان دا پی ده ناسریته وه و سه دای هه یه.

ئه م جه ره یانه، که ته خه لوف و کونه په رستی چاوی پی هه لنایه، هه ر ئیستا له کوردستان دا جگه له کریکار و زه حمه تکیش، سه فیکی به رینی له ئینسانی ئازادیخواز و مودیرن و خوازیاریی عیلمانیه ت له ده ور کوبوته وه و زوربه یان دان به و راستی یه دا ده نین که بوونی حیزبی ئه م جه ره یانه، حیزبی کومونیستی کریکاری عیراق، وه هه لویسته شورشگیره کانیه تی که ریگه ی گرتووه له به رده م گورینی کوردستان به ئه فغانستان و ئیرانیکی که. ئیتر سه یر نیه که ئه م جه ره یانه و رابه ره کانی بکه ونه به ر نائوسولی ترین و دواکه وتووترین و نزمترین قسه ی پروپووچی نه یاره کانیان. ئه وه تا ریبوار ئه حمه د فتوای قه تلی بو ده ده کری، روژنامه ی "بوپیشه وه" داده خری، ئیزگه ی ده نگی حیزبی کومونیستی کریکاری عیراق په لامار و گه مارو ده دری، مقه ره کانی په لامار ده درین، رابه رانی وه ک نه زیر عومه ر و به کر عه لی تیرور ده کرین. به لام ئه م جه ره یانه تا دیت ریشه دارتر ده بیت و له ناو جه ماوه ردا به گشتی ئیعتبار و نفوزی زیاد ده بی و جیگا به ناسیونالیزم له ق ده کات؛ ئیتر ده بی چاوه ریی په لاماریش بیت، په لاماریک که د ه چیته خانه ی هه مان په لاماری دوژمنانی ئازادی و یه کسانی به شه ریه ت و دوژمنانی دنیای ئازاد و خالی له چه وسانه وه، دنیای شیاوی ئینسان.

با بزانین به سه رهاتی "نیمروز" چیه؟ هه فته نامه ی "نیمروز" که له له نده ن به زمانی فارسی ده رده چیت و تاکو ژماره (۴۲۰)یشی له ریزی ئوپوزیسیونی ئیرانی دا حیساب ده کرا، ئیستا، وه دوای ئه وه ی له ژیر په رده ی "سانسور نه کردنی" مه قاله کانی نووسه ره کانی دا، نووسینی قه له م فروشیکی به ناوی "نه ویدی پور" بلاوکردوته وه که قسه ی له سه ر رابه رانی حیزبی کومونیستی کریکاری ئیران کردووه و توهمه تی بو هه لبه ستوون، "نیمروز"یش مه قاله که ی قوزتوته وه و "سه بقی سه حه فی" کردووه.

دوای بلاوبوونه وه ی ئه م نووسینه، "نیمروز" که وته ژیر فشاریکی زوره وه و ته نانه ت گومانی جاسووسی کردنی بو جمهوری ئیسلامیشی درایه پال، ناچار عوزرخوایی هینایه وه، به لام له دریژه ی هه مان مه به ست دا دووباره ده ستی دایه وه هه مان شیوه له نووسین بلاوکردنه وه که ئیتر مه جالی شکی له سه ر خوی لابرد و نووسینه کانی بوونه بنیشته خوشکه ی زاری روژنامه کانی جمهوری ئیسلامی و له وانه "که یهانی هه وایی" و به قه ولی ئه سغه ری که ریمی ده بی ئیتر سه رنووسه ری

"نیمروز" کلاوه که ی لار کاته وه.
ئه م توره هات بیژی یه ی زاگروس که داخی دل و زووخاوی ناسیونالیزمی کورده، سه رچاوه که ی له بلقه ته قیوه که ی رابه رانی "توبه"کاری ناسیونالیزمی کورده وه ده ست پیده کات و قاچی ئه م و ئه ویش ده گریته وه با له ژیر ناوی "بیری ئازاد"یش دابیت. ئاخو کامه یه ئه م بیری ئازاده ی به شوین قسه و قسه لوکی پروپووچ بکه ویت، به شوین جنیو و ته وهینی شه خسی بکه ویت، کومونیزمی کریکاری له کوردستان دا له وه دا "شانسی" نه هیناوه که رووبه رووی ناسیونالیزمیکی دواکه وتوویه له فکر و خه بات دا، هه رچه نده ئه و ده یه وی واداری بکات به گرتنه به ری ریگای ئوسولی بو خه بات، ئه م هه ر مل نادات و ده گه ریته وه نوقته ی سفر.
ره نگه که سانیک هه بن بلین ئه م قسانه ی له بابه تی زاگروس تازه نین؛ ده میکه کراون و له زور شوین دا بلاو بوونه وه. ئه مه راسته یان نا مه سه له یه کی که یه ، به لام هه ر که سه نانی خوی لی ده خوا، ده نا ئه گه ر کای کونه بو به بای ده که ن!! و ده بنه "نیمروز"یکی تر.
بلاوبوونه وه ی ئه م بابه ته له "نیمروز"دا به لای منه وه ته نها یه ک ته فسیری هه یه، ئه ویش ئه وه یه که جمهوری ئیسلامی ئه م مه علوماتانه ی دروست کردووه و خستوویه تیه به رده ست به کریگیراوانی، تاکو بلاوی بکه نه وه. هه ر بویه هه ویه ی نووسه ره که ی مه علوومه و ده وری "نیمروز"یش وه ک بلندگوی ئه م سیاسه ته زور ئاشکرایه؛ وه دیاره به قازانجی کی یه و کی سوودی لی ده بات.
ئه گه ر ئه مه حالی "نیمروز" بیت، ئه ی "هه تاو" چی؟ "هه تاو"، تو چ کارت به هه لدانه وه ی په روه نده ی ناو ده زگا جاسووسیه کانی ئیرانه! ئه وان نیچیری خویان راو کرد و ده ست خوشانه یان وه رگرت، تو چی؟
به گشتی ئه گه ر سه رنج بده ینه پرسیاره کانی پیشوو، یه ک وه لام خوی زه ق ده کاته وه، ئه ویش ئه وه یه که زاگروس و "هه تاو" به دوای یه ک مه به سته وه ن، ئه ویش سیاسی یه ، زیاتر له وه ی هیچی تر بیت. زاگروس هه رچی یه ک بیت ئاستی سیاسی و شه خسی له ئاستی نووسینه که ی دایه؛ به لام د. که مال وه ک ئه دیبیک و نووسه ریک و روژنامه نووسیک (با ناسیونالیستیش بیت) بو ده بی بیته ئاستی جنیو بلاوکردنه وه و دوورکه ویته وه له رووبه روو بوونه وه ی ئوسولی له خه باتی سیاسی دا؛ لانی که م ئه و ماوه یه کی که م نیه له ئه وروپایه و له گه ل دیموکراتیه که شیه تی. به هه ر حال وه لامه که ی بو خوی به جی دیلم!
من به دووری نازانم ئیستاش زور که س و لایه ن هه بن بیانه وه ی "ئه م شانازیانه یان به نسیب بیت" و سه فیان به ستبی بو ئه م ریزه و بو ده وری له م بابه ته ی نه ویدی پور و زه رده شتی.
ئه م شانونامه یه ی وا ورده ورده په رده کانی هه لده درینه وه، ده رهینه ره که ی ئاشکرایه کی یه؛ بویه ده لیم باشتر بوو "هه تاو" نه هاتایه ئه م ئاسته و ئه م "سه بقی سه حه فی"یه ی نه کردایه.
دوا وته شم ئه وه یه: ئه م جوره توهمه ت لیدانه بو رابه ران و هه لسووراوانی بزوتنه وه ی کومونیستی له میژووی خه باتی چینایه تی دا نموونه ی تریشی بووه و به لای کومونیسته کانه وه شتیکی غه ریب نیه، چونکه هیرش کردنه سه ر حورمه ت و شه خسیه تی ئینسان، سوننه تی دوژمنه کانیانه؛ به تایبه ت کاتیک سه رسام و ده سته وه ستان ده بن له به رانبه ر گه شه و ده رکه وتنی ئه وان دا. حکومه تی کرینسکی، دوای شورشی شوباتی ۱۹۱۷ لینین یان به جاسووسی ئه لمان دایه قه له م و ده ست خوشانه شیان دیاری کرد بو ئه وه ی ده یگری. ئاخو زاگروس ده ست خوشانه ی خوی له کی وه رده گریت!؟
نوفه مبه ری ۱۹۹۷
*** تیبینی: ئه م نووسینه له ژماره (۱۸_۱۹)ی "هه تاو"دا بلاوکرایه وه، به لام به دوای ئه وه ی مقه ستی سانسور به راست و چه پ تیی که وت، زیاتر له نیوه ی بابه ته که ی قرتاند؛ به پیچه وانه ی ئیدیعای هه تاو که ده لی: "بنووسه، بپرسه، مه ترسه". ئیمه نووسیمان به لام ئه وان سه ریان بری! ئیتر کامه یه ده نگی ئازاد و لیبرال!!؟
***

خوشه ویستی قه ده غه

له یلا

ئه م خوشه ویستی یه له کاتیک دا ده ستی پیکرد، که من ته مه نم ۱۴سالان بوو. ئه ویش خوشه ویستی یه ک بوو له یه که مین سه رنج دا. ئه و کات ئیمه له شاریکی کوردستانی عیراق دا ده ژیايين. تازه گه يشتبوومه ئه و ته مه نه ی که هه ست به بوونی جنسی به رامبه رم بکه م.

ئه و له من چوار سال گه وره تر بوو. هه ردوکمان ده مان زانی ئه و هه سته ی هه یه خوشه ویستییه. به لام که سمان بو یه کتريمان روون نه ده کرده وه. تا ده هات زياتر له یه ک نزیک ده بووینه وه؛ ئه ویش له به ر ئه وه ی که ئه و هاوريی براکانم بوو. پاش ماوه یه ک ئه م هه سته نه ده کرا هه ر ئاوا به شاراوه یی هه لبگيری. له کوردستا ن دا ئه م جوره هه ست ده ربرينه ده رباره ی خوشه ویستی ده بی یه که م جار له لایه ن کوره وه ده ست پيشخه ری تیا بکريت. هه ر بويه ئه ويش وای کرد. پاش ئه وه خوشی و شادی به جوريک به سه رم دا باری که نه مده زانی چی بکه م. یه کتر بينين زور سه خت بوو. به لام هه نديک جار به نهينيه وه ده مانتوانی یه کتری ببينين. هه نديک جاريش له ئاهه نگ و شتی وا دا چاومان به یه ک ده که وت. به لام نه مان ده توانی پيکه وه قسه بکه ين. ئه ويش نه بادا که س وکارمان گومانی شتيکيان لا دروست بيت.

به لام روژيک ئه وه ی که ئيمه ليی ده ترساين، روی دا. روژيک باوکم و دايکم من و ئه ويان له بازار دی بوو. کاتيک گه رامه وه مال؛ دايک و باوکم ئاگريان لی ده بووه وه. براکه م برياری دا که ئه گه ر جاريکی تر يه کتری ببينين، ئه وا کوره که ده کوژيت. ئيتر من له باری ده روونيه وه ته واو تيک شکينرام. له ماله وه دوزه خيکيان بو قاندام. پاشان هه ره شه ی ئه وه يان ليده کردم که ده مده ن به کوری مامه که م. کوری ماميک که من به هيچ شيوه يه ک نه مده ناسی. زور جاران وه سوه سه ی خوکوشتن ده هاته بن کليشه م. ئه وه م پی باشتر بوو، نه وه ک له گه ل که سيک دا ژيان به سه ر به رم که بو من وه ک غه ريبيک وابوو. دواجار به و ئاکامه گه يشتين که به که س و کاره کانمان بلیين تاکو ئيزدواج بکه ين. ئه وان هاتن و بو چه ندين جار داوای ده ستی منيان کرد. به لام وه ک هه موو جاريک به ناره زامه ندبوونی دايک و باوکی من کوتايی ده هات.

پاشان مالی ئيمه برياريان دا که کوردستان به جی بهيلن و رووبکه نه ئه وروپا. ئه مه له کاتيک دا بوو که خوشه ويستيمان ۳ سال به سه ر ته مه نی دا تيده په ری، ئه گه رچی قه ت پيکه وه نه بووين. له م سه فه ره دا زياتر نيگه رانی ئه وه بووم، که ده مزانی ده بوايه ئه و ولاتم به جی بهيشتايه. ئه م کاره وای ده کرد که خوشه ويستيه که مان زياتر بی هيوايی تيادا ده بينرا. ده مزانی که دلمان بو هه ميشه له یه کتر داده برا. چونکه ئيتر نه مان ده توانی به يه ک بگه ين. ئه مه ش وای ده کرد که زياتر له باری فيزيکی و سايکولوجيه وه بروخيم. هه ستم به لاوازی ده کرد و چه ندين کيلو هاتمه خواری. نه مده زانی چون مالئاوايی لی بکه م؟

کاتيک ئه و به مه سه له ی سه فه ری ئيمه ی زانی؛ چه ندين جار به نيازی مالئاوايی کردن نزيکی مالی ئيمه بوه وه، به لام بيهووده. تا جاريک له لايه ن براکانمه وه بانگ کرايه ژووره وه. به تووره يی پی يان راگه ياند: که جاريکی تر نزيکی ئه م گه ره که نه که ويته وه. ئه و له وه لام دا به براکانمی وت: که ئه و نايه ويت به هوی ئه وه وه کاريکی خراپ له گه ل مندا بکه ن، ياخود ئازارم بده ن، يان سوکايه تيم پی بکه ن. دواجار هه ر که سمان نه مان توانی مالئاوايی له يه کتر بکه ين.

به و هيوايه ی ولاتيکی ئه وروپا دالده مان بدات به ره و توركيا ريکه وتين. ئه و له ريگه ی هاورييه کی منه وه نامه يه کی

بوم ناردبوو. ئەو نامەیە تاکە ئامرازی دلدانەوەی من بوو. پاش ٣ مانگ لە بی هەوالی، نامەیەکی تری ئەوم پی گەیشت. نوسیبووی کە لە جەنگدا بریندار بووە.نەمدەتوانی نامەکە بە تەواوی بخوینمەوە. هەموو جاریک لەسەرەتاوە دەستم بە خویندنەوەی دەکرد، لە هەوالی برینداربوونەکەی دا کوتاییم پی دەهینا. غەمیک سەرتاپای دادە گرتم. تا دوا جار یە کیک لە هاوریکانم کە لە گە لم دا بوو، نامە کە ی تا کوتایی بو خویندمە وە. منیش نامە یە کم بو نووسی و داوام لیکرد کە هە ر چونیک بووە بیتە تورکیا.

پاش شە ش مانگ لە تورکیا، توانیمان لە ریگە ی **UN** (سازمانی میلە ل) لە سوید وە ربگیریین. یە کە مین هە فتە مان لە سوید، بو من خوشترین و پرکامە رانی ترین هە فتە بوو. چونکە پیم وابوو کە ئیتر لە مالە وەمان جاریکی تر باسی کوری مامە کە م ناکە ن. بە لام لە هە فتە ی دووە م دا دایان بە گویم دا کە لە ریگە ی منە وە قە رارە کوری مامە کە م بهینریت بو سوید. واتا وە ک میردی خوم بیناسینم. هە ستم کرد دنیا بە سە رم دا دە رووخی. نە مدە زانی چی بکە م؟ روو لە کوی بکە م؟ بەلام دواجار پیم وتن: کەمن ئەو کارە ناکەم. ئاخر من دلم هەر لای ئەو بوو و هیچ کەسیکی تر نەیدەتوانی جیگایە ک لە دلم دا داگیر بکات.

پاش سالیک نامە و وینەیەکی ئەوم پیگەیشت. لە نامەکەیدا هاتبوو کە ئەو دەربارەی ئیزدواجی من و کوری مامە کە می بیستووە و زور هە ست بە دلشکاوی و نیگە رانی دە کات. پاشان نووسی بووی کە لە بە ر ئە وە ی من ئە وم لە بیرچوتە وە و ریگای خومم گرتوە تە بە ر؛ بویە ئە ویش بریاری دابوو بە ریگای خوی دا بروات. ئە گە ر چی هیشتا ئە و بروای بە وە هە بوو کە دە کری بو یە ک ببین، بە لام کاتیش درە نگ بوو.

دوو دلی و غە م تە نگیان پی هە لچنیم. لە ئیستادا هە موو شتیک بی هیوا بوو. نە دە کرا هیچ شتیک بکری. من دلنیا بووم کە قە ت بو یە کتر نابین. فرمیسکە کانم هیچی تریان پی نە دە کرا؛ جگە لە وە ی کە غە م لە ریگای جوگە لە کانیانە وە ببە نە دە ر. دوای شە ش مانگ وینە یە کی خوی و هاوسە رە کە یم لە ریگە ی هاوری یە کمە وە پیگە یشت.

ئە و کات من هیچ فرمیسکیکم پی نە مابوو و غە میش لە دل دا گە یبووە بنی. بریارم دا کە ئیتر بو هە میشە ئە و لە دلم دە ربکە م. بە لام هە ستم دە کرد کە ئە و لە شوینیک دا؛ کە خوشم نازانم کوییە هە ر مابوو. دواتر بوم دە رکە وت کە ئە و لە ژیرخانە کانی ناو وشیاریم دا بوونی هە بوو.

روژیک هاوری یە کم لە تە لە فون دا پیی وتم کە ئە و و خیزانە کە ی لە تورکیان و چە ندین جار زە نگی بو لیداوم. بە لام نەبادا کەسیکی کەی مال وەلام بداتەوە، تەلەفونەکەی داختبوو. بەلام ژمارەی تەلەفونی خوی لای هاوریکەم بە جی هیشتبوو.

ژمارە ی تە لە فونە کە م لە هاوری کە م وە رگرت. لە سە رە تادا نە مدە ویست ز ە نگی بو لی بدە م. نە مدە ویست جاریکی تر غە م بە خە بە ر بینمە وە و دە ریای هە ست بینمە وە جوش. زور دە ترسام جاریکی تر هە ستی نوستوی شاراوە تیامدا دووبارە تازە بیتە وە. لە لایە کی ترە وە لە بە ر خیزانە کە ی ئە و نە مدە ویست ئە و کارە بکە م. بە لام پاش ماوە یە ک نە متوانی هە روا راوە ستم. دە مویست دە نگی ببیستم، بزانم هە ست بە چی دە کات و چون دە گوزە رینی؟

چەندین جار سەعاتەی تەلەفونەکەم هەلگرت و دام نایەوە. بەلام لە ساتیک دا کە تە لە فونە کە م بە دە ستە وە بوو؛ هەستم کرد ژمارەکەی ئەوم لیداوە و گویم لە دەنگی ئەوە. کە هەوال پرسیم لی کرد؛ دەنگی ناسیمەوە. بەلام بیدە نگی یە ک بو ماوە یە ک لە نیوانمان دا خوی مە لاس دا. هە ردوکمان واقمان ورمابوو. ئەو تە لە فونە کە ی دایە دە ستی هاوری کە ی تە نیشتییە وە. کە میک لە گە ل هاوری کە ی دا قسە م کرد. کاتیک ئە و لە راچلە کینە کە ی بە ئاگا هاتە وە و لیی هاتە دەر، کەمیک پیکەوە قسەمان کرد. لە هەوالی چاک و چونی پرسین بەولاوە، کەسمان نەمان توانی قسە یە کی تر بکە ین.

لە کاتی نووسینە وە ی ئە م دیرانە دا؛ دلنیام کە هیچ کە سیک ناتوانی جیگای ئە و لە دلم دا پر بکاتە وە. ئە گە ر چی لە بە ر خیزانە کە ی بریارم دا کە بو هە میشە کوتایی بە و عیشقە بهینم.

ئه مه ی ده یخویننه وه، چیروکی ئه و خوشه ویستیه قه ده غه کراوه یه که هه ر روژ ه ی له به ینی هه زاران که سی تری وه کو من دا دووباره ده بیته وه. ئه مه داستانی غه میکه و بو ماوه ی هه شت ساله لای من میوانه. خوشم نازانم چه ندی تر له گه ل من دا دریژه به ژیانی خوی ده دا.

***

"گۆرانی دەم رییەکی داخراو ...؟"

ب. سولین ـ جوزه ردانی۱۹۹۱ ئیران

(بو کوره وه که ی* ۱۹۹۱) که خه ریکه ته مه نی ده بیته حه وت سالان

بالنده ی روحی ته ریوتان؛
له ئاسمانی دنیایه کی سینه قه ترانیدا گمه ی دی و
هیلانه ی ئه م ده فه ره ش
ده وه نی ئازاریکی سه خت سه خته
به شان و ملی زه مینیکی بی ده ستنویژ دا
هاتوته خواری.
ـ له میحرابی چ غه میک دا ده خوینن و ده نیشنه وه؟
له م گولشه نی غوربه تیه دا...
هه ر دره ختی بالاهه لچوی برینه سه وز چوته وه
له م مشتی غوربه تیه دا...
بای ره شی کوچیکی کویریش به ره و وه رزی
زره خه زانتان ده بات!
سارای ئه م ولاته مه زارگه یه و
ته نی کیلی عومری ئیوه ی تیا شین ده بی
ـ ئه ی ولاتی ته لبه ندی مه لی روح و ته رمی
شیرینی شیعر :
وشه چاو زه ردبووه کانم؛ له م ده یجوره دا
بی وه نه وزن و... بوون به تریفه ی چاوی دیده کزه کان
پارووی منالیکی ناو باوه شی مه رگیکی هیدی و
فره ئه سته م

ـ ئه ی کوچی تفت و بی فه ر له گه ل تومه!
هه وری جادووگه رت؛ جانتای لیشاوه دووکه ل بوو
باریزه.... زریانی به د فه سال
زمانی ئاسمانیکی سارد و سری کوسار سرکه ر بوو
ئا له و کاته دا.... ؛
دایه نی داربه رووی داوین ته ریش
خوی با ده دا له سه ر میزی شه هوه تی شاهه کانا و
گه نجینه ش خه لاتی... له زه تی سنگی پوپه شمینی و
شیله ی مه مکی تورت و پر بوو

ئازیز مردانم :
له گوی قاقای رووباری سولتانه کانا
نه غه مه ره نگاوره نگه کانتان شکوفه ده که ن
نه سه یوانی ته ری گریانیشتان
گولی لاله و ئه رخه وان ده گرن !
هاوه لانم ـ لیم مه ره نجین؛ ئا لیره دایه...
به مردوویی ده ژین و به مردوویی ده مرن !
لومه م مه که ن؛
ئیوه له قیژه ی وه رزیکی وه جاخ کویر دا ده ژین و
ده مرن !
با ئه م وه رزه زره ی کوچ و بار ببریته وه
ئه وه تانی...
پرچی خاوی خور هه لپاچرا
ده نگمان نه کرد
مه مکی شلکی هه ور برړا
ده نگمان نه کرد
چاوی که ژالیی ئاسمانمان هه لوه رینرا
ده نگمان نه کرد
په نجه ی باریکی زنه و کانی قرتینرا
ده نگمان نه کرد
زمانی بیده نگیش په رینرا
هیچ ده نگمان نه کرد
ده پیم بلین : که ی ده نگ ده که ن... که ی...؟!

***

ئای سه مای چ کوچیکی ره شه
له سه ر شانوی ئه م ولاته ره شه دا
هاکا به ده م ریی هات و نه هاته وه
به هه شتی دل و چراخانی چاوی مانوشتان
بوو به سوتوو
ده زانم... به م که ژی ژانه وه
له به ر بروسکه ی برسیتی و بارانی بونکرووزی
گه ده دا
ته نی چه تری مردن شک ده به ن

ته نی سترانی کوچیکی له گوچوو ده لینه وه
ئای سه مفونیه ی مردنیش به چ ئاوازیکی
بی سه رحه د و ئه سته مه
... ئه ری دیوتانه...؛
خوزگه دلداری له گه ل مه رگی بیواده ی خویدا بکا؟
ده میکه ئه م سوناتای مه رگه ساته م گوی لیبووه
هاکا به ده م ریی چاوپشکوتون و له بار چوونه وه
کانی که وسه ری عومریشتان کویر ببیته وه
له م دوو رییانی دوزه خه دا_
ئه سپه شی ی سروه یه ک کوانی،
بووکی روانینتان سه ر زین بنی و
چه میکی ته ریش بکاته زاوا !؟

*کوره وه : کوچ

***

ئاوازی نان

دارا سوورخوچی

بو سه رکرده کانی "یه ک ده رزه ن پارت و ریکخراوی خو به مارکسی زان" که له سایه یاندا کریکاران له ساده ترین مافی چینایه تیان بیبه شن!"

دردونگیی به ژنی شه قامی داگرتووه
کوستبارینیکه... خه م به خه م ده که ویته وه
هه ر که سه و ته رمی خوی له کول ناوه...
ریگه ده بری...
هه یه به ره و هات ونه هات
هه یه نه هامه تیی و ئاسته نگ.
ئه وان... کوست به کوست ده سپیرن
به خه م دلی خه مخانه یان ده ده نه وه،
بو پیشه وه!
گازانده له و پووشته مروفه بی شنگ و توقانه ناکری
به حه زره تبوون... په یکه ری له بیر چوونه وه
بو ته رمه بی مروه ته کان داتاشن.
ئه مه شتو شوره سواره!؟
له حه ژمه تی چولی شه قامه ویله که ی
زولفی شوستان ده رنیته وه،
ئای له و کارخانچیه بی سه روبه ر و گیژانه
چه ند به ئاسانی ده یانه وی؛
به سوزی ئاوازی سه ما بکه ین..
ئیقاعه که ی
له سه ر ترپه ی دلی ئاشقانی شیعر و نان
دانه نراوه!.
کوستبارانیکه نه بیته وه...
ده یانه وی چه ند به ئاسانی
نان_ ته نیا به چرا_ بدوزینه وه!
خه م_ ته نیا به خه م_ بشورینه وه!
ئای له و لاجانگ حیزه بی زاخ و قه له زراوانه
چه ند به ئاسانی ده یانه وی..

۱۹۹۳_۴_۲۵

فەرهەنگۆک :

دردونگ : گرژومون

گازانده : گله یی

پووشت : وریا، زرنگ ، زوورزان

شنگ : هیز و تاقه ت، برست

شتو : چ، چ جوریک

***

داخوازی

حه مه سه عید حه سه ن

تکایه ئه مجاره
پر مشتی له خولی
بناری بالانبو بنیره،
له وه ی قه ت
پوستالی عه سکه ر و
پیلاوی پی میم و
دامینی پیاوانی ئیمامی نه دیبی،
کیسه یه شه مالی
که ناری تانجه رو بنیره،
له وه ی قه ت
دووکه لی فروکه ی رژیم و
هه ناسه ی سه رانی هه ریم و
گفتاری شمشیری ئیسلامی نه دیبی.
کیژوله ی هونراوه م
به رووتی جوانتره،
پوشاکی قازانجی تایبه تی مه نیره،
بیستانی ده روونم تینووه،
بارانی ئه وینی ئاگرین بنیره.
کولانی ره وانم تاریکه،
دیوارکوی چاوانت بنیره.
سه عاتی شک نابه م تیا بژیم،
توزقالی ژیانی گه رموگور بنیره،
تامه زروی شوینیکم لیی بمرم،
سیبه ری ئه رخه وان بنیره.

***

دو شیعر

حه مه عه لی حه سه ن

(١)

ناونیشانی
ئه و هه واره ی گوی ی له یه که م زریکه م بوو
په له هه وریکی پاییزه ی گرژومونه
کی ئه توانی... وه رزیکی تر
سه ر و سیمای ده ست نیشان کاو
پاش سه فه ریکی ناچاری...
پیمان بلی، حالی چونه !؟

(٢)

با پیکه نین رزگار بکه ین له مه رگه سات.
خوشه ویستیش...
له ساردبوونه وه ی ژیله موی ژینی ئه مرو،
نه وه ک هیوا، دوا هه ناسه ی عومری بدات...
نه وه ک تو خوینریژی من بی و
منیش ببمه خوینریژی تو
ئه ی هاوخه می له میژینه م
ئه ی که ره سته ی خاوی دونیای شه رو درو.

***

سیاسه‌ت.

ئاسو

له خه و لی نه که وتنی باوکم دا ،

ده ستریژیکی نیوه شه وه.

نیگای گویسوانه ی ماله که مان له زه وی ده چه قینیت و

چکیک سه یری ئاسمان کردن،

ده کاته خه ونی هه میشه ی.

به دوای کوران و کچانی قوتابخانه کانه وه یه و

سه دان کولانیان پی ده کات تا نامه یه ک به یه ک ده ده ن.

له ره شه بای سلیمانی دا یانی خه وزرانی نایلونی په نجه ره کانمان.

یانی پربوونی گه رووی قاپ و قاچاغی ماله کانمان له توز.

له زوربوونی پاسی پولونی ریگای شیخ محی الدین دا ده ستی هه یه.

له سه ر سی قاچ راوه ستانی میزه کانی قوتابخانه دا ، قاچی هه یه.

له به رز بوونی مناره ی مزگه وته کان و

له که می رووبه ری شانوکان دا نه خشه ی هه یه.

له کوبوونه وه ی هه موو بناری هه ورامان به شاری هه له بجه یشه وه

له به ر ده رگای چاخانه یه ک له شه قامی ئه سحابه سپی، کورسی هه یه.

ده ست ده خاته سه ر ده می ژنانی گه ره ک له کاتی پیکه نینیان دا ، تاکو دانیان ده رنه که وی.

زولف لادانی کچه کانمان له سه ر شه قام ده کاته سلاو.

خوشه ویستی ده کات به گان.

دیته سه ر ریگای قه سیده و خالی پشکنین داده نی.

به په نجه یه ک، هه ندی وشه ی تیا داده گری.

هه ندی جاریش، ده بیته ری بینی قه له م، ده ستی دیر و رسته ده گری.

له تابلوکان دا ، ده بیته سنووری نیوان ره نگه کان، یان به گورستانی فلچه.

له گه لمانا داده نیشی، نوکته ده کات.

به بزه مان پیده که نی.

فرمیسک دینی، شادی دینی.

وه کو ئیمه له سه ر ته خته ی نه شته رگه ری راده کیشری و

نه شته رگه ری لوت و چاو و ده می ده کری.

ئه و ته نها خوی وشه یه که و فه رهه نگیکیش.

ئه و ته نها ده م و چاویکه و هه زار روخسار.

که چی له ژیر به رگی هه زار ره نگ دا ده رده که وی.

***

شەوی دەمامکەکان

نووسینی: د. ئە حمە د ئیبراهیم فە قی
وە رگیرانی لە عە رە بی یە وە: ئیبراهیم فە تاح

خوی کرد بە هولی ئاهە نگە کە دا و دە مامکیکی کە ری لە سە ر رووی داناوە.

بە ریوە بە رایە تی گوندە سە یرانگە یی یە کە، شە ویکی لە پروگرامە کە ی دا دانابوو، ناوی نابوو «شە وی دە مامکە کان»... لە کوگای گوندەکەیش دا ژمارەیەکی زور و فرەجوری دەمامک هەلدرابوونەوە تاوەکوو میوانەکانی ئەو ئاهەنگە دە رفە تیکی فراوانی هە لبژاردنیان لە بە ردە م دابی.

پیش چە ند کاتژمیریک لە کاتی دە ستپیکردنی ئاهە نگە کە چوو بو کوگاکە و، لە ناوە راستی جە نگە لیکی دە مامک دا راوە ستا و هە ولی دا دە مامکیک بدوزیتە وە بە دلی خوی بی. دە مامکی «شیر» ی خستە سە ر روخساری. هە ستی کرد تە سکە و هە ردوو بناگوی و چە ناگە و تە ویلی دە گوشی... لە ئاوینە کە دا سە یری روخساری خوی کرد کە بینی وا هە ر دووچاوی دەگورین بو بەشیک لە سیماکانی شیر، هەستیکرد بو شان و شکوی پادشای جە نگە ل ناشین؛ جا ویرای درندە یی کە لبە کان و چری ئە و تووکە ی دە م و چاوی شیرە کە ی داپوشیوە و ویرای کارامە یی دروستکاری دە مامکە کە ش لە سیماکانی تری دا، بە لام هە ر ئە و دوو چاوە ن کە شیر دە کە ن بە شیر.

هە مان شتیش لە گە ل پلنگ دا؛ کە چاوە کانی زور کز وە دە رکە وتن کاتیک کە دە مامکی پلنگە کە ی لە سە ر روخساری دانا و، هەر دوو چاوی خوی خستە جیی دوو چاوی ئەو ئاژەلەی لە تیریکی گرگرتوو دەچی. دلنیا بوو لەوەی بەکەلکی دەوری سەروکیک لە سەروکەکانی جەنگەل نایە و، پیویستە لەسەری لە نیو تاکەکانی دەست و پیوە ندە کان دا وە دووی جییە کی رە شوکانە دا بگە ری بو خوی.

پیش ئەوەی هەلبژاردنەکەی بگویزیتەوە بو نیو ئەو دەشتانەی نزمترین پلەی پلەپەیژەی کومەلایەتی نیوان بوونە وە رە کانی جە نگە ل پیک دە هینن، وای بە باش زانی بە ختی خوی لە گە ل هە لو دا تاقی بکاتە وە. هە لو بالندە یە کی رەسەنی بەخشندەیە؛ ئازادی خوشدەوی و شەیدا و سەوداسەری لوتکە بلندەکانە... دەمامکیکی لەم چەشنەش شایستەی ئەوەیە هەستی سەربەرزی پیبدا و ئەو شەرم و بیزارییەی لە کول بکاتەوە کە هەمیشە لەم چەشنە ئاهە نگە گە مە بازی یانە دا هە ستی پیدە کا. بە لام کاتیک لە ئاوینە کە دا سە یری روخساری خوی کرد و دە نووکە چە ماوە دریژەکەی و رووبەری دوو چاوە بچووکەکەی بینی، دەرکیکرد کە ئەم دەمامکە تا چ ئاستیک نە شازیک لە گە ل بە شە کانی تری لە شی دا دروست دە کا.

بە داخ و کە سە رە وە دە مامکە کە ی گە راندە وە بو جیگە ی خوی و دە ستی کردە تیرامان لە دە مامکە هە لواسراوە کانی تری نیو کوگاکە. وازی لە ئاژە لە شاخدارە کان هینا و لییان نزیک نە کە وتە وە، وە ک گا و حوشتر و بە ران و سابرین، هە روە ها ئاژە لی تاک شاخیش... چونکە نە یدە ویست بە شاخیک یان بە دوو شاخی لە سە ر نراوە وە بە نیو خە لک دا بی وبچی.

بە لام دوودلی نە کرد لە تاقی کردنە وە ی زور دە مامکی تردا. دە مامکی ئە سپ و سە گ و پشیلە و گورگ و ریوی و کە رویشک و مە یموون و ورچ و چە قە لی لە روخسار کرد. کە دە مامکە کانی دە پوشی، لە ئاوینەکە دا لە خوی رادە ما و داوای لە ئافرەتە فروشیارەکەیش دەکرد بوچوونی خوی پی بلی، ئەویش ئەم شیوە یە ی پی باش نە بوو، هە روە ها خویشی بە دلی نە بوو.

دەمامکیتری بینی. دەم و چاوی بوق و جرج و مارمیلکە و سمورەیان هەبوو؛ لییان نزیک نەکەوتەوە، چونکە

نەیدەویست بچیتە دنیا کەیانەوە. چووە لای ریزیک دەمامکی خواستراو لە فلیمەکانی کارتون و پالەوانەکانیانەوە، وەک "میکی ماوس" و "دونالد دکی" مراوی و حەوت بە رازە کە. هە ستی کرد دە مامکی رە شوکی سواون و فیزی نابزوینن. بە سەرسامی وەستا. لە پیشەنگای روخسارە ئاژەلی یەکان دا چاوی دەگیرا و بەخوی و بە بیروکە ی ئە م ئاهە نگە کە پیشتر شتی وای نەدیوە، پیدەکەنی. لە خوی دەپرسی ئاخو دانایی یە ببی بە بە شیکی گالتە بازاریکی لە و چە شنە؟ تەنانەت ئەگەر بو هەرزەکارانی خوار بیست سالیش بلوی، ئەوا بو کەسیکی وە ک ئە م کە گە یشتوتە نیوە راستی تە مە ن نالوی. ویستی کوگاکە بە جی بهیلی و واز بهینی لە فیکری بە شداری کردن لە ئاهە نگە نە ناسی یە کە دا.

کاتیک بەرەو دەرگاکە هەنگاوی دەنا، بینی کە دەمامکی کەر ریگەی پیدەگری. راوەستا و دەستی کردەوە بە بیرکردنە وە و تە ماشای دە مامکە کە ی دە کرد. ئە و پە یوە ندی یە ی هاتە وە یاد کە لە کاتی منالیدا، پیش ئە وە ی لادی بەجی بهیلی، ئەمی بەو ئاژەلەوە بەستبووەوە. بەخەیال وینەی ئەو کەرە پیرە لەرەی بینی کە لە ناو مالەکەدا لەگەلیان دەژیا و وەک یەکیک لە کەسەکانی خیزانەکە مامەلەیان دەکرد. ئە و هات وچویانە شی هاتە وە یاد کە لەگەل کەرەکەدا دەچوو بو ناو دارخورماکانی دەرەوەی گوندەکە یاخود بو بیستانی کالە ک و باریک زە ردە خورما یاخود کالەک یاخود چیلکە و چالی لیدەنا و دەگەرایەوە و خویشی لەسەر بارەکە وە سوار دە بوو؛ منگە منگی بو دە کرد و گورانی بو دە گوت و کە رە کە ش بە ئاسودە یی دە رویی، وە ک ئە وە ی سە ما بکا. هوگری یە ک لە نیوان خوی و ئەو کەرەدا دروست بوو؛ تا ئەو رادەیە کە ئاودان و ئالفدانی خستبووە ئەستوی خوی و، کاتیکیش لە ئە نجامی پیریە تی دا، نە خوشی تە نگی بە کە رە کە هە لچنی، بردیان بو بیابانە کە تاکو لە وی، وە ک نیچیریکی درندە کان توشی چارە نووسی خوی ببی.

لە دوایی‌دا زانی چی رووی داوە.. ئیتر روژگاریکی دریژ لە شەودا دەگریا و بەدل سووتاوی و تاسەوە دەربارەی چارە نووسی دوای مردنی کە رە کە و دە ربارە ی ئە وە ی ئاخو کە ریش دە چیتە بە هەشتە وە پرسیاری لە خە لکی گوندە کە دە کرد. لە و بروایە دا بوو کە ئە م ئاژە لە چاک و بە ئارام و رە نجدە رە، شایستە ترین بوونە وە رە بو چوونە ناو بە هە شتی خواوە ندە وە.

ئافرە تە فروشیارە کە سە یری کرد کە دە میکە لە بە ر دە مامکی کە ر دا وە ستاوە؛ بو یە دە ستی دریژ کرد و دە مامکە کە ی دایە دە ستی و، لە راگیرکردنی دا لە سە ر روخساری یارمە تی دا. لە یە کە م ساتی رووپوش کردنی یە وە هە ستی کرد کە ئەمە بەتەواوی ئەو دەمامکەیە کە ئەم بە دووی دا دەگەرا. پرسیاری لە ئافرەتە فروشیارەکە کرد، ئەمیش حە ماسیکی گە ورە ی بو دە م و چاوی کە رە کە دە ربری و پیی وابوو زیاتر لە هە موو ئاژە لیکی تر لە گە لی دا دە گونجی.

دە مامکە کە ریک وپیک بوو، هە روە ها روالە تە گە ورە کانی روخساری کە رە کە بوشایی و فراوانی ئە وتوی دروست دە کرد کە وە ک دە مامکە کانی تر گوی و چاو و لووت و دە می نە گوشی و، بواری دە دا بە بی هیچ گرفتیک ببینی و ببیستی و هەناسە بدا و قسەبکات. کاتیک لە ئاوینەکەدا سەیری خوی کرد، ئەو تەبایی یە ی نیوان روخساری کە رە کە و روالە تی دە رە وە ی خوی بە دل بوو. هە ر وە ک ئە وە بوو لە شی بو ئە وە خولقابی تاوە کو لە گە ل سە ری کە ردا بگونجی. ئیتر هیچ هویە ک بو دوودلی کردنی نە مایە وە. ئە م دە مامکە وای لیکرد زور بە جوش وخروش بی بو بە شداری کردن لە م چە شنە ئاهە نگە خوشە دا، کە دە بیتە سە رزە نشت کردنی ژیانی مروف و پیروز راگرتنی جیهانی چوارپییکان و میرووە کان.

دە مامکە کە ی کری و چاوە ریی کرد تا کاتی دە سپیکردنی ئاهە نگە کە هات؛ ئیتر لە دە م و چاوی کرد و چووە ئە و هولە فراوانە ی کومە لیکی زوری دە مامک پوش، پیش ئە و روویان تیکردبوو. بوی دە رکە وت لە نیوە راستی جە نگە لیکی پر لە شیوە ی جوراوجوری ئاژە لان دایە. چاوی بە دیکوری هولە کە دا گیرا... درە ختی هە لچووی لە کارتون دروست کراوی بە دی کرد کە بە دیوارە کان دا هە لگە راون و رووناکی پە رت وبلاویان پیدا شور دە بیتە وە. هە ستی‌کرد وە ک ئە وە یە چووبیتە ناو جە نگە لیکی سیحری یە وە.

هە موو شتیکی جە نگە لە کە هاوتە با بوو لە گە ل گیانی ئاهە نگە کە، لە وانیش ئافرە تە بزوینە رە کە ی ئاهە نگە کە کە لە وە

ده چوو جنوکه یه ک بی له جنوکه کانی جه نگه له که. چه ند ملوانکه یه کی گولینی کردبووه ملی و گولی سوور و سپی دابوو له پرچه ئالتونی یه که ی؛ کراسیکی چه شنی بالی په پوو له ی له به ر کردبوو و بازنه ی فسفوری به ده ور دا هه بوون که وای لیده کرد باق و بریقه ی بی. روخساریشی به ئاوه لایی هیشتبووه وه تاوه کو خوی له‌و میوانانه ی ئاهه نگه که جیا بکاته وه که روخساریان به ده مامک داپوشیوه و جل وبه رگی ئاساییان له به ر کردبوو. ئیتر له مه وه ده یتوانی به ئاسانی نیر و می له یه کتر جیا بکاته وه.

ئافره ته بزوینه ره که ی ئاهه نگه که بلندگوکه به ده سته وه ده گری و داوا له ئاماده بووان ده کا زمانی مروف به کار نه هینن و هه‌ر له سه‌ره‌تای ئاهه‌نگه‌که‌وه خویان به‌وه رابهینن که ده‌نگیک به‌کار بهینن که له‌گه‌ل ئه‌و ده‌مامکانه‌ی پوشیویانه بگونجی. شوینه که پر بوو له قیره ی بوق و حیله ی ئه سپ و نه ره ی شیر و لووره ی گورگ و وه ره ی سه گ و میاوه میاوی پشیله و باعه باعی ئاسک و بوره ی گا و قیژه ی مه یموون.

ئه ویش هه ستی کرد پیویسته بزه رینی و لاسایی که ر بکاته وه. ماوه یه کی که م به بیده نگی مایه وه. هه ول ده دا زال بی به سه ر ئه و شه رمه ی هه ستی پیده کا. ئه م قایل بوو به وه ی ده مامکی که ر بپوشی، به لام ئه وه ی که هه ست و نه ست و ره وشتی که ر بنوینی و وه کو ئه و بزه رینی، ئیتر ئه مه ی به لاوه کاریکی یه کجار قورس بوو. وای ده هاته پیش چاو که به بیده نگ بوون و وه ستاوی خوی سه رسامی له چاوی هاوریکانی دا، ئه وانه ی نیشته نی جه نگه له که ن، ده وروژینی. ئیتر به ده‌نگیکی کز ده‌ستی کرد به زه‌رین. گه‌مه‌که چوو به دلی‌دا و هه‌ستی به چیژی خو تیکه ل کردن به که شی ئاهه نگه که کرد؛ بویه وای لیهات ده نگی به رز ده کرده وه و وه ک که ره کانی گونده که ی، به به‌رزی ده یزه راند.

بوی ده رکه وت که که سانی تر هه ن وه ک ئه و ده زه رینن و پیاوان و ژنانیک وه ک ئه و د ه مامکی که ریان پوشیوه. ئیتر دلخوش بوو به وه ی که ئه م ته نیا که ری ئه م ئاهه نگه نیه. جنوکه ی جه نگه له که یش له ژیر تیشکی رووناکی یه کان دا باله فره ی ده کرد، بلندگوکه ده گریته وه ده ست و پیروزبایی له ئاهه نگ گیره کان ده کا که به چاکی ده وره کانیان ده بینن و توانایه‌کی له راده‌به‌ده‌ریان هه‌یه له‌سه‌ر گورین له سروشته مرویی‌یه‌که‌یانه وه بو ئه و سروشته ئاژه لیه ی له چه ند ساتیکی که‌مه‌وه چنگیان که‌وتووه. داوایان لیده‌کا هه‌ر که‌سه پیشه و خویندن و ئاستی کومه لایه تی و خه لکی کام ولاته‌یه له‌بیر خوی به‌ریته‌وه و هه‌ول بدا تاوه‌کو به ته‌واوی له گه‌ل روح و رواله ت و که سایه تی ئه و ده مامکه ی پوشیویه تی بگونجی؛ چونکه ئه مشه و نایه وی یه ک مروف ببینی، به لکو ده یه وی ئاژه له کانی جه نگه له که ببینی و، ئه میش ئاسووده ده بی و ئاهه نگ ده گیری به م ئاشتی یه ی له نیوان تویژه ململانی کاره کانی دا فه راهه م بووه.

به لام هیشتا ململانی به ته‌واوی له‌سه‌ر زه‌ینی جه‌نگه‌له‌که وون نه‌بوو بوو. ئه وه تا نیره کان به ده وری می یه کان دا ده‌خولینه‌وه؛ هه‌ر وه‌ک ئه‌وه‌ی نیره‌کانی جه‌نگه‌ل له‌گه‌ل می‌یه‌کانیان‌دا د ه یکه ن و هه ندیکیان یه خه ی هه ندیکی تر ده‌گرن. ئه‌وه‌تا شیریک دژایه‌تی شیریکی‌تر ده‌کا له‌سه‌ر ئافره‌تیک که ده‌مامکی میینه‌ی شیری پوشیوه؛ ئه‌وه‌تا مه یموونیک له گه ل مه یموونیکی تر دا له سه ر ئافره تیک که ده مامکی سه ر به پولی مه یموونه کانی پوشیوه شه ریه تی. به لام ئه وه یش، به مه به ستی داب و نه ریتی گه مه که و بو پاراستنی ئه و سه ره تای ئاشتی یه ی بو خه لکی جه نگه له که هاتوته دی، شه ریکه به نه ره نه ر و قیژه قیژ و، ناگاته شه ر و پیک داکیشان به که لبه و نینوک.

ئه میش هه ولی دا ماکه ریک بدوزیته وه و دووی بکه وی و، که میک به گژ ئه و نیره که‌ره ی به ده وری دا خول ده خوا بزه‌رینی. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی یه‌کیکی نزیک له خوی نه‌دوزیه‌وه گه‌مه‌ی له‌گه‌ل بکا، بویه به ناو ئاپوره که دا که وته گه ران. پیش ئه وه ی به ماکه ره که بگا، ژنیکی بینی ده مامکی پشیله ی پوشیبوو. یه کسه ر زانی ئه مه ئه و ئافره ته یه که بینی له دوکانی ده مامکه که چووه ده ره وه و هه مان ده مامکی هه لگرتبوو. پیش ئه وه ش بینی بووی و، سه رنجی خه سله ته میینه کانی دابوو که کلپه ی ئاگری له دل به ردا بوو... سنگیکی به رز له پیشیه وه ده روا و، دوو لیوی پر که درزیکی بچووک له یه‌کتریان جیاده‌کاته‌وه وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌باری ئاماده بوون دابن بو ئاخاوتن...؛ له‌شیکی به لارو له نجه ش که بانگه وازیکی ئاشکرای خوشه ویستی کردنی لی به رز ده بیته وه.

ئیتر ئه و ئابلوقه یه ی پیاوانی سه ودا سه ری جوانی یه که ی به ده وری دا دایان نابوو، به زاند تاوه کو پیی گه یشت؛ وه لی بیجگه له ره ت کردنه وه و ده ست پیوه نان زیاتر هیچی لی ده سگیر نه بوو. ره نگه ئه و سه ودا سه رانه ئه مشه و لیی بی ئاگابن و ده رک به که سایه تیه که ی نه که ن که وا خوی له پشت ئه م ده مامکه وه حه شار داوه، ئیتر ئه م له گه لی دا شاد ده بیت. ئه و له م موله ته دا و له چوونه ناو ئه م کاروانه ی ئه و گه شتکارانه ی گه یشتوونه ته ئه م گونده سه یرانگایی یه، ته نیا وه دووی سه رچلی یه کی سوزداری دا هاتووه، که لیبوردنی په یوه ندی یه کان له م شارانه ی هه نده ران ده یره خسینی.. تا وه کو ببی به قه زاوه تی ئه و روژه نه هات و وشکانه ی له نیوه ندی داب و نه ریتی شاره بیابان نشینه که ی دا ژیاوه که پیاوان و ژنان له یه کتری داده برن.

به لام ئاخو چون ده توانی به سه ر ئه و کوسپانه دا باز بدا که سروشت له نیوان پشیله و که ر دا داینناوه، خوزگه هه ر ئه و کاته ی بینی ده مامکی پشیله ی کریوه، ده گه رایه وه بو دووکانه که و ده مامکیکی وه ک ده مامکه که ی ئه وی ده کری، ئه وسا بوی ئاسان ده بوو هاوده می ئه مشه وی به ریته وه. گه مه که یاسای خوی هه یه، ئیتر چون ده توانی ته شقه له به و یاسایانه بکا که ریگای پیگه یشتنی لی قه ده غه ده که ن. ده رکی کرد به کرده وه ش که ر بوو نه ک ته نیا هه ر به ده مامک.

بزوینه ری ئاهه نگه که هه ستی کرد کاته که ی بو سه ماکردن گونجاوه، چونکه له تاقی کردنه وه ی یه که م دا، له وه ی زمانی مروفیان به جی هیشت و چوونه سه ر زمانی وه رین و نه رین، سه رکه وتوو بوون. ئه وه تا ئیستا بو تاقی کردنه وه ی دووه م بانگه وازیان ده کا، که به و هویه وه جه خت له سه ر تیکه لاو بوونیان به مه مله که تی ئاژه لان ده که ن. چووه ناو مه یدانی سه ماکه و به یارمه تی موسیقا و ئه و بازنه رووناکیانه ی دووی ده که وتن که ماته ره فسفوری یه که ی کراسه که ی دره وشاوه تر و پرشنگدارتر ده کرد، گورا بو په پووله یه کی ئاگرین، باله فره ده کا و وه ک ئه وه ی به ناو هه وا دا بفری سه ما ده کات. داوای له ئاماده بووان کرد که وه ک ئه و سه ما بکه ن، سه مایه ک که له گه ل ئه و ده مامکانه ی پوشیویانه بگونجی، با شیر هه ول بدا ئه و سه مایه بکا که له گه ل شیر دا بگونجی و .. هه مان شتیش له گه ل ئاسک و گا و مه یموون و هه لو دا.

خه لکه که ده ستیان کرد به وه ی قاچ و سه ر و ده ستیان به هه وادا ده بزواند. وه ک مه یمونان بازقه له یان ده دا و، وه ک بالی بالنده بالیان ده جوولاند... وه ک ئه سپ پی یه کانیان به زه وی دا ده کیشا، ئیتر خوی له نیوه راستی شه پولیک دا دییه وه که له گه ل خوی دا هه لی ده گری و فریی ده دایه جه رگه ی ریزی سه ماکانه وه. وای لیهات سه ری به رز ده کرده وه و هه وای هه لده مژی و له شیوه ی به له سه بوون دا لاسای که ری ده کرده وه و له قه ی له زه وی ده دا و جووته ی به ئاسمان دا ده هاویشت. شاگه شکه ببوو به و ئازادی یه ی ده مامکی که ر پیی به خشیبوو. جووته ی ده هاویشت و خوی ده گه وزاند و پیی له قاچی خه لک ده نا یاخود خه لک پییان له قاچی ئه م ده نا.

هیچ شتی گرنگ نیه، ئه و چیژی له م سروشته ئاژه لیه وه رگرتووه که ده رفه تی سه ماکردنی ده دا بی ئه وه ی له لومه ی لومه کاران بترسی، چونکه یاساکانی سه ما نازانی. تیپه که له سه ر ئاوازه کانی خوی به رده وام بوو که له لوره لور ده چوون. هه روه ها ئه و رووناکیانه ی له بنمیچی هوله که وه له شیوه ی بازنه و پرشنگی خیرا خیرا دا ده هاتن ده دره وشانه وه و جوش وخروشیکی زیاتری خستبووه سه ر بزوتنه وه ی سه ماکه ران. ئه میش هه رچه نده یه کی له و ئافره تانه ی سنگ و سمتیان باده دا و لاسایی سه مای به رازیان ده کرده وه لیی نزیک ده که وتنه وه، له سه ر سه ما چوارپیی یه که ی و زه رینه پچر پچره که ی به رده وام ده بوو. هه ستی به ماندوویی کرد، له به ر ئه وه مه یدانی سه ماکردنه که ی به جی هیشت و، خوی خسته لا یه که وه هه ناسه بدا و ئه و ئاره قه ی به مل و سنگی دا ده هاتنه خواره وه بسری.

هه ولی ده دا بگا به و ئافره ته ی ده مامکی پشیله که ی پوشیوه که له کاتی سه ماکردن دا لیی بزر ببوو. له گوشه و قوژبنه کانی هوله که دا به دووی دا ده گه را؛ بوی ده رکه وت له وی دا ژووری بچووک بچووکی رووناکی که م و پر له قه نه فه و کورسی نه رم و پشووهین له ته نیشت هوله که وه هه ن، که ژماره یه ک له هاورییانی ئاهه نگه که ی له سه ر دا نیشتوون و

جووت جووت، نیر و مێ، دابەش ببوون. گەمە و دەست لە ملانێیان دەکرد و هەندێ جاریش دەمامکەکانیان لادەبرد، بەبێ پابەند بوون بە ڕێنماییەکانی بیژەری ئاهەنگەکە و بەبێ پابە ند بوون بە وە ی دە بێ نێر هاودە مێ کچانێ رە گە زە کە ی خوێ بکا.

لە و ژوورانە دا بینێ شێر لە گە ل سە گ دایە؛ گا دە ست لە ملێ مارمێلکە یە کێ مێینە دە کا؛ تاک شاخ لە گە ل زە رافە دا دانیشتووە؛ گورگ خوشەویستێ خوێ بە مریشک دەگەیەنێ و گوێرە کە، دە لە بە رازێ خوش دە وێ... بە راستێ کە ر بوو کاتێ واێ دە زانێ جە نگە ل یاسای هە یە! جە نگە ل، باز بە سە ر هە موو رێگا و یاساکان دا دە دا. کە واتە ئە مە هە لێ خویەتێ، تاوەکو ئەو پشیلەیەی کە ئەقل و دلێ بیدار کردووە بو خوێ بقوزێتەوە و تا رادە ی تینوێتێ شکاندن لە جامێ جوانێ و خە سلە تە مێینە کە ی بنوشێ. ئە م کە نە یتوانێ بە شێوازە کانێ مروڤ پێێ بگا، کە واتە با هە ول بدا بە شێوازە کانێ بوونە وە رە کانێ جە نگە ل پێێ بگا.

ئەمجارەیان بێ گوێدان بە وتەکانێ ئافرەتە بیژەرەکە، کە میوانەکانێ ئاهەنگەکەی هاندەدا تاوەکو ئاوێتەی دەورەکانیان ببینن و تەماحێ خەلاتێکێ گەورەی دەخستە بەردەمیان کەوا دەدرێ بە و کە سە ی بە لێهاتوویێ یە وە لاسایێ ئە و گیاندارە ی دە مامکە کە ی پوشیووە دە کاتە وە و بە رجە ستە ی دە کا، کە وتە گە ران بە دووی دا.

پشیلە کە ی خوێ بە دێ کرد کە لە نێوان سە ماکە ران دا بە رز دە بێتە وە و میاوە میاوێکیەتێ ئارە زووێ لێ دە بارێ. ئیتر رویێ تاوە کو لە تە نیشتێ یە وە دە ستێ کرد بە سە ما و زە ڕین؛ دە سبازێ و گە مەی لە تە ک دا دە کرد و هە ولێ دە دا دە ستە موێ خوێ بکا. موسیقاکە هێواش بووە وە؛ لە گە ل ئە ویش دا جم وجولێ سە ماکە رانیش هێور بووە وە. ئە مە ی بە هە ل زانێ تاوە کو سە مایە کێ لە سە ر خوێ لە گە ل بکا. هە ردوو بالێ تێ ئالاند و، لە شێ بە لە شیە وە نووساند و سە رێ خستە بان سە رێ. هە ستێ کرد پالێ پێوە دە نێ و هە ول دە دا لە شێ لە دە ستێ ئە م رزگار بکا تاوە کو بگە رێتە وە سە ر سە ما خێراکە ی خوێ.

بە لام ئە م زیاتر خوێ پێوە لکاند و بە پە روش بوو لە ئامێزێ دا بیهێلێتە وە. کە لە شێ گرتبووە ئامێز و رێگە ی بە رگرێ کردنێ لێدەبرێ هەموو لەشێ گرژ ببوو. بە زورەملێ سەمای لەگەلدا دەکرد و بەدەم سەماوە بەرەو ژوورەکەی تە نیشت هولە کە پالێ پێوە دە نا. گە یاندێ یە لای دە رگای ژوورە کە و بە توندێ رای کێشا بو لای یە کێک لە قە نە فە کان، ئە ویش هێشتا بە رگرێ دە کرد و نارازێ بوو... تا وە کو بە زور لە سە ر قە نە فە کە داینیشاند. لە تە نیشتێ یە وە دانیشت، داوای لێبوردنێ لێکرد لە سە ر ئە م رێگە ساوێلکانە یە ی لە گە لێ دا پێێ جوولاوە تە وە، چونکە لە ناو ئە م هە راو لورە لورە دا لەم رێیە زیاترێ نەدوزیەوە تاوەکو واێ لێبکا گوێێ بو رادێرێ. کە شتێکێ گرنگێ هە یە دە یە وێ پێ ی بلێ. جاپێش ئەوەی ئەم قسە گرینگەکانێ بگێرێتەوە، ئەو بە توورەییەوە هەستایە سە رپێ؛ نە فرە تێ دە کرد و جنێوێ دە دا و بە دووێ یە کێک دا دە گە را بێ و لە ئاهە نگە کە دە رێ بکا.

ئەمە توورەیکرد. دەستێ گرت و بەتوندێ هێنایەوە سەر قەنەفەکە. بو ئەوە ی نە هێلێ رابکا، خوێ دا بە سە رێ دا. داوا ی لێکرد گوێ رادێرێ بو ئە وە ی پێێ دە لێ و دە رفە تێ بدا ساتێک خوشە وێستێ لە گە لدا بە سە ر بە رێ. ئە ویش بە توندێ قیژاندێ، کە واێ کرد ئامادە بووان بە فریایە وە بێن و گە لە کومە کێ بکە ن تا وە کو لە سە رێ لای بە رن.

ئە وساتە دە رکێ بە ناقولایێ کردە وە کە ی خوێ کرد، بە شلە ژاوێ یە وە و بێ ئە وەی بتوانێ قسە بکا راوە ستا. ئاخو چون دە توانێ پاساوێ کردارە کە ی بداتە وە و داکوکێ لە تاوانێ هە ولدانێ ئە تک کردنێ بکا. ئاخو هە ر ئە وە ندە دادێ دە دا کە بلێ دە سبازێ و گە مە ی لە تە ک دا دە کرد، هە ر وە ک ئە وە ی لە فلیمە کانێ کارتون دا روو دە د ە ن، یاخو پێیان بلێ وە ک پە یرە وکردنێ یاساکانێ یارێ یە کە و رێنمایێ یە کانێ سە رپە رشتکارانێ ئە م ئاهە نگە ئاوێتە ی دە ورە کە ی بووە و ئیتر مافێ لومە کردنیان نیە ئە گە ر ئە م بە باشێ دە ورە کە ی بینیوە و هە ست و نە ستە کانێ کە رێ بە رجە ستە کردووە و، ئە و شەهوەتە ئاژەلیەی لە کەللەی کەران دەدا لە کەللەی ئەویشێ داوە. کابرایە کێ کە ر بوو... جا لە بە ر ئە وە ی نە روخسارێکێ جوان، نە دە نگێکێ خوش و نە ئە قلێکێ بالای هە یە تاوە کو لە بە ر دە م بوونە وە رە کانێ جە نگە لە کە دا

شانازی پیوه بکا... بویه ته نیا ئه وشته ی به کار هینا که له هی هه موو بوونه وه ره کانی تر گه‌وره تره.
له ترسا ساکابوو که بینی بال کیشی ده که ن و به ره و سه کوکه ی ده به ن و، له ژیر رووناکی یه زه قه کان دا رای ده گرن و... هوله که ش بیده نگی چاوه ری کردن دای پوشیبوو. ته واو دلنیا بوو له وه ی له به ر ئاماده بوانی ئه م ئاهه نگه دا ئابرووی ده به ن و ئه و ره فتاره ناشیرینه ی تاوانبار ده که ن که به ره و دادگا و چه ند سالیک به ندیخانه ی راپیچ ده کا که له گه ل تاوانی ده ستدریژی کردن دا ده گونجین... به لام به سه رسامی یه کی له ئه ندازه به ده ره وه بینی کاسیک ده نینه نیو ده ستی و ملوانکه یه کی گولین ده که نه ملی و ناوی ئه م وه ک یه که م براوه ی پیشبرکی یه که را ده گه یه نن، که ره فتاری له گه ل ئه و ده مامکه ی پوشیویه تی ده گونجی... به راستی ئه مشه و شایسته ی ئه و بوو نازناوی یه که مین ئاژه ل هه لبگری.

ژیده ر:_ روژنامه ی «الشرق الاوسط» ژماره_ ۵۹۸۷_ پینج شه ممه ۱۹۹۵/۴/۲۰

***

گەورە بووم و دەستم بەو هەتاوە سوورە نەگەیشت!

بە یان ناسیح

جیهان لای من تەنها دێیەکە و شارەکەی تەنیشتمان بوو. کاتێ ئەچوومە سەر تەپولکەکەی پشتی مالمان، ئەمتوانی هەموو دنیا ببینم. کوتایی دنیاش لە بەر چاوەکانی من زنجیرە شاخەکان بوو. ئە گە ر چی تە مە نم تە نها پێنج شە ش سالێک بوو، بە لام ئە ندیشە و خە یالە کانم زور لە خوم گە ورە تر بوون.

ئەبێ چی روو بدا، روژێ بروم! کەس پێ نەزانێ و بروم! ئەزانم بەرەو کوێ بروم... تا ئێوارە پێی ئە گە م... هە موو ئێوارە یە ک لە یە ک شوێن دا وون ئە بێ... ئە مە وێ بزانم لە پشتی تووە چی هە یە... ئە مە وێ دە ستت لێ بدە م... ئە مە وێ بزانم ئە و رە نگە جوانانە چین... ئە مە وێ لە نزیکە وە بت بینم... ئە گە ر هە ر بروم پێی ئە گە م... نازانم تا ئە وێ چە ندە دوورە... بە لام، زوریش دوور نیە.

ئای چەند لام جوانی! چ رەنگی؟ سوور... زەرد... نارنجی؟ چ رەنگی؟ ئێواران خەریکە بوت شێت ئە بم، تامە زروتم... کە س نازانێ ئێواران بو ئە چمە سە ربان... هە موو دە مە و ئێوارە یە ک ئە لێم دێم... روژێ دە ستت هە ر لێ ئە دە م... ئێواران بو خوت وون ئە کە ی...؟ ئە ی بە یانیان چون لە ناو شاخە دوورە کانی ئە و سە رێ دێ یە کە وە سە رهە لدێنی...؟

پێم وابوو بەیانیان بە ژێرماندا تێ ئەپەرێ! هەندێ جاریش ئەم ووت نە ء! ئەگەر بە ژێرماندا بروا عەرزەکە ئەجولێتەوە... هەر بە ئاسماندا ئەگەرێیتەوە؛ لە بەر تاریکە شەو ناتبینم. کاتێ لە سەربان روو بەو تیشکە رە نگاورە نگانە ت دائە نیشتم مە ستت ئە کردم...

بیرم نیە کە ی و چون گە ورە بووم! کاتێ زانیم ووتیان ئە وە ندە مە چو سە ربان... "وا گە ورە بووی"! کێ هە بوو لێم تێ بگا کە من بو بینینی تو دێمە سە ربان...!!

پێم وابوو بە شێ لە تیشکە کانت تایبە ت بو منن... تایبە ت رووت لە سە ربانە کە ی ئێمە یە... پێم وابوو بە خاتری من وا ئە کە ی... ئای چە ندم خوش ئە ویستی...!!

گە ورە بووم... سالان هاتن و چوون. گە ورە تر بووم.. ئێتر زانیم ئاسمان هی کە س نیە... ئەگە ر سە د تفیش بە ئاسمان دا هە لدە ی، چاوە کانت کوێر نابن... زانیم کە توش ئە و توپە رە نگاورە نگە نیت... نە رم و نول نیت... بە لکو توپە لێ ئاگرێ؛ نیوە ی تە مە نت رویشتووە و نیوە ی ماوە. ماموستا سە رێ دە رنە دە چوو لە وە ی کە بو لە وانە زانستی یە کان زور باشم و لە وانە ی تر نە... بە لام خوم ئە مزانی...!

گەورەبوونی خوم لاتاوان بوو. ئەگەر نا، بو نایەلن بە دلی خوم دەمەو ئێواران بچمە سەربان. پەروبالی مەلی خە یالە کانمیان کرد؛ رووتانیانە وە. چاوشارکێی ناو کولانە کان نە ما؛ یاری کردن لە گە ل کوران دا نە ما؛ سە رکە وتن و هە لگژانی دارە توو و چنارە کان نە ما... ووتیان "گە ورە بووی!"، "بووی بە ژن"!

بو من دنیا زور بچووک تر بووە... چی تر نە چوومە سە ر تە پولکە کان تا مە ستی ئە و دنیایە بم کە زورم پێ خوش بوو. دنیا گە ورە کە م لە لا بوو بە مە نجە لێک. هە ستم ئە کرد لە ناو مە نجە لێکی گە ورە داێن. تە نها تروسکە ی هێوایە کم شک ئە برد، ئە وە ی لە تیشکە سوورە کانی تووە ئە مبینی، ئە و تیشکە ی تا بە ئە مروش هە ر خوشم ئە وێ...

***

سەختیەکانی عەبباس وەلی بو لەق کردنی بیروبوچوونی کومونیستی لە چی دایە؟

نوری کریم ٢٠ _٩_١٩٩٧

عەبباس وەلی، لە سەرەتای مانگی ئابدا (اوت)، بو ماوەی چوار روژ لە شاری ستوکهولم لە سوید لە لایەن "کومەلە ی کوردستان ئاوارە "وە کوبوونە وە ی بو ریکخرابوو. ئە م کوبوونە وانە لە لایەن "کوردستان ئاوارە "وە بە «دیفاع لە هە وییە تی ناسیونالیستی لە بە رامبە ر کومونیزم دا»نوان کرابوون، و عە بباس وە لیش ئە وە ی دە ربری کە مە بە ست لە م کوبوونە وانە "لە ق کردنی بیروبوچوونی کومونیزمە لە سە ر ناسیونالیزم و مە سە لە ی میللی لە کوردستان دا" و لە هە مان کاتدا رایگەیاند کە بو ئەم "لەق کردنە" سەختییەکی زوری هەیە بە هوی تعاطفی بە مارکس و مارکسیزمە وە لە رابوردودا.

کام واقعیەت عەبباس وەلی کیشایە زنجیرە کوبوونەوەکانی ستوکهولم؟

عەبباس وەلی بو دیفاع لە ناسیونالیزم لە بەرامبەر کومونیزم و بو لەقکردنی بیروبوچوونی کومونیستی لە سەر مەسەلەی میللی هاتبووە مەیدان. بەلام لە پیشدا پرسیار ئەوەیە مەگەر هەر ٦ سال لەوە پیش نەبوو، کە بە رووخانی سوفیە ت و بلووکی شە رق ی بە ناو "کومونیست"، بورژوازی لە سە راسە ری دنیا بە تە واوی دام وده زگای تبلیغاتی و بە دە یان هە زار ئایدیولوگی روشنبیری خوی، لە چە شنی عە بباس وە لی، کە وتە هات وهاواری ئە وە ی کە کومونیزم دەورانی بەسەر چوو، و ئەوەی کە دنیا دنیای بازاری ئازاد و دیموکراتی و نەتەوەپەرستی‌یە؟! ئەگەر کومونیزم دە ورانی بە سە رچووە، چ پیویستی یە ک بە لە ق کردنی ئە م بیروباوە رە هە یە؟ ئە گە ر دە وران دە ورانی نە تە وە پە رستی و میللی گە رایی یە، بو چی ئیحتیاجی بە دیفاع لە خو لە بە رامبە ر کومونیزم دا پە یداکردووە؟ واقعیە ت ئە وە یە کە ئە م تبلیغاتە بی ناوەروک و پروپووچە و لە کاتی خوشیا تەنیا_"روشنبیرانی" حول حولی دینی وە ک عە بباس وە لی کە بە کەوچکیک ئاو ئەکەونە مەلە (کاتیک کە مارکسیزم برەوی هەیە تعاطفیان بوی هە یە و کاتیک ناسیونالیسم برە و پە یدا ئە کا ئە مجار نە ک هە ر تعاطف، بە لکو ئە بنە ئایدیولوگی) و پی هە لخە لە تان، وە ک بلقیکی سە ر ئاو بوو کە دەمیکە تەقیوەتەوە. ئەمانە کە خوشباوەر بوون بە روخانی دیواری بەرلین و هاتهاتو هاواری کوتایی پیهاتنی‌کومونیزم، هەر زوو واقعیاتی کومەلایەتی هەمە روژە، ئەوەی نیشان دان کە ئەم هاتوهاوارە جگە لە دژایەتی‌کردنی زیاتری بیروباوەری ئازادی و یەکسانی‌خوازی و بە هیزکردنی خورافاتی دینی و بیروباوەری کونە پە رستانە ی دژی ئینسانی و هە ولی سە ندنە وە ی دە سکە وتە کانی کریکاران و دروست کردنی بیکاری ملیونی و جگە لە خولقاندنی دە یان جە نایە تی تری وە ک بوسنیا و کرواتیا و سومالی و ئە فغانستان، شتیکی تر نیە. لە بە رامبە ر ئە م جەهەننەمەدا زوربەی هەرە زوری ئینسانەکانی سەر رووی ئەم زەمینە بو دنیایەکی باشتر، بو کوتایی هینان بەم جەهەننەمەی دەسکردی سەرمایە، بو بونیاتنانی، دونیایەک کە ئینسانەکان تیادا ئازاد بن و ئیتر هە والیک لە چە وسانە وە ی ئینسان بە دە ست ئینسان نە بی؛ خە بە ریک لە مفتە خوران و سوپا و مزگە وت و کلیسا و بیری دارزیوی نە تە وە پە رستی نە بی... لە هە ول و کوشش و خە باتی هە ر روژە دان. عە بباس وە لی لە ژیر زە خت و زوری ئە م بزوتنە وە و بیروباوەرەدا کیشراوەتەوە مەیدانی بەربەرەکانی لە گەل کومونیسم و بە تایبە ت ئە و بو دیفاع لە ناسیونالیسم ی

کورد له به‌رامبه‌ر کومونیسمی کریکاری‌دا هاتوته مه‌یدان. کی هه‌یه نه‌زانی زه ختی کومونیسمی کریکاری له سه ر ناسیونالیسمی کورد له مه نته قه که، واقعیه تیکه چاوی لی ناپوشری. زنجیره سمیناراتی عه‌بباس وه لی له ستوکهولم، بو خوی گوشه یه که له کاردانه وه ی ئه م زه خته. به لام عه بباس وه لی که میک دره نگ جوولاوه ته وه؛ ئیستا ده وره که گوراوه و وه ک ٦ سال له وه پیش نه ماوه.

ناسیونالیزمی کورد به حیزبه کانی واقعی خویه وه و به هه موو باله کانیه وه، روشنتر له هه میشه بو کومه لانی خه لکیان نیشان دا که ده سه لاتی ئه وان له گه ل ده سه لاتی حکومه ته دیکتاتوریه کانی ناوچه که قابلی جیاکردنه وه نیه. ته نانه ت رزگارکردنی خه لکی کوردستان له چه وسانه وه ی نه ته وایه تی له گره وی بی هیزکردنی ته واوی ئه م حیزبه ناسیونالیستانه دایه. هه ولی عه بباس وه لی بو کرینه وه ی ئابرووی ناسیونالیسمی کورد، به ره خنه گرتن له هه ندیک بیروباوه ری زور کون و ته‌قلیدی بزوتنه‌وه‌ی ناسیونالیستی؛ ئه‌و له‌م بزوتنه‌وه‌یه جیاناکاته‌وه که وایه هه وله که شی بیهوده یه. ته نانه ت بو چاره سه رکردنی چه وسانه وه ی نه ته وایه تی، کومونیزمی کریکاری له هه لومه رجی سیاسی ئیستای کوردستانی عیراق دا، به داواکاری سه ربه خویی کوردستان و دروست کردنی ده وله تیکی سیکولار و مودیرن، رادیکال ترین ریگا چاره سه ری بو ئه م مه سه له یه هه یه. ئه مه ریگای کوتایی هینانی یاری کردن به چاره نووسی خه لکی کوردستانیشه.

عه‌بباس وه‌لی له ناو "کوردی ئاواره‌ی هه‌نده‌ران‌دا" به که‌سیکی "روشنبیر" ناسراوه که باسه کانی به شیوه ی "زانستی" ده باته پیشه وه، که چی ئه و "روشنبیره زانایه" له سمیناره کانی ستوکهولم دا، له به رامبه‌ر بیری موخالیفی سیاسی خویدا زور زو هه م "روشنبیری" و هه م "زانستی" له بیر چووه و په نای برده وه بو ته قالیدی کون و سواوی بزوتنه وه ی کورد.

عه بباس وه لی ئیشاره یه کی بی سه رو به ره و بی ناو و نیشان به نووسراوه یه کی فاتح شیخ اسلامی ده کات و ته نانه ت ئیحترامیکیش بو ئاماده بووانی کوبوونه وه که ناکات که ئه وانیش خه تی ره ش و سپی لیک جیا ده که نه وه و ئه توانن ئه و نووسراوه یه بخوینه وه و نه تیجه گیری خویان بکه ن. فاتح شیخ اسلامی له "کارگر کومونیست" (بلاوکراوه ی کومیته ی کوردستانی حیزبی کومونیستی کریکاری ئیران، ژماره پینج، حوزیرانی ١٩٩٦) له ناوسراوه یه کیدا به ناوی "پلانیکی پیویست : میژووی تازه ی کوردستان ئه بیت بنوسری" ته نیا له گوشه یه کی بچووکی نووسراوه‌که دا به م جوره ئیشاره یه ک به عه‌بباس وه‌لی ده‌کات: «... عه‌بباس وه‌لی ماموستا و لیکوله‌ره‌وه‌ی علومی سیاسی، دانیشتوی بریتانیا، له‌م سالانه ی دواییدا، چه ند مفروضاتی تقلیدی ناسیونالیزمی کورد و میژوونووسینی ناسیونالیستی ره د کردوته وه، به لام له لیکدانه وه ی گورانکاریه کانی چه ند ده هه ی ئه خیر له زه مینه ی شارنشینی و په یوه ندی نیوان شار و لادی، به روشنی له واقعیاتی کومه لگای کوردستان له دوایه. ئه و له گفتوگویه ک له گه ل گوفاری "گزنگ" دا _ زستانی ١٩٩٤_ ئه لیت (له کوردستان هیشتا شار له به رامبه ر لادی دا نه بوته مه رکه زی قودره تی ئابووری، و ئه گه ر ریگای لادی به رووی شاردا ببه‌ستری شار تووشی قاتوقری ده‌بیت، ئه‌مه بی‌خه‌به‌ری محیطی ئاکادیمییه له واقعیاتی کومه‌لایه‌تی ئیمروی کوردستان، که له راستیدا جیگای سه رسورمانه...)) "خطی تاکید له لایه ن منه وه یه.

ئه وه ی کومه لگای کوردستان به کومه لگایه کی سه ده کانی ناوه راستی لادی نشین دابنی و وابزانی خه لکی شاره کانیشی ئه گه ر دووینه و که شک و رونی هیزه ی لی ببری تووشی قاتوقه ری ئه بیت، جوریک بیرکردنه وه یه، و ئه وه ی یه کیکی تر کومه لگای کوردستان به کومه لگایه کی (ئه مرویی) عصری و شارنشین و به ده یان کارخانه ی و ملیونه ها کریکارو سه دان ناوه ندی تری ئابووری له شاره کان دا بناسیته وه، جوریکی تری بیرکردنه وه یه. ئه مانه به هه لویستی سیاسین و به باس و جدلی سیاسی ده چیته پیشه وه. عه بباس وه لی به جیگای بی حورمه تی کردن باشتره بچیته‌ئه م مه یدا نه وه. که م نین که سانی وه ک عه بباس وه لی و جه ره یاناتی سیاسی، که له کوردستان دا بو نیشان دانی به ره‌ه ق بوونی بزوتنه وه و ئارمانی ناسیونالیستی، پلاتوفورمی سیاسی‌یان له سه‌ر ئه‌م بنه‌مایانه وه‌ستاندووه. مسعود بارزانی، له سه روبه ندی هات و نه هاتی هه لبژاردنی په رله مانی کارتونی حکومه تی کوردستان دا، له به رامبه ر پرسیاری هه والنیری روژنامه ی "ئیشپیگل" ی ئه لمانیادا که ده پرسیت: «کومه لگای کوردستان کومه لگایه کی شارنشینه و که سانی رووناکبیری کورد

زیاتر له ریزه‌كانی یه‌كیتی نیشتمانی كوردستان‌دا كوبوونه‌ته‌وه؛ ئایا شانسی پارتیتان چه‌نده له بردنه‌وه‌ی ئه‌م هه لبژاردنه دا ؟» ده لیت: «حه تمه ن پارتی ده یباته وه چونكه كومه لگای كوردستان كومه لگایه كی لادی نشینه».

له‌ق‌بوونی ناسیونالیسمی كوردی له پیش هه‌موو شتیكه‌وه له به‌رامبه‌ر ئه‌م واقعیاته كومه‌لایه‌تیانه دایه، و سه ختیه كانی عه بباس وه لیش بو له ق كردنی كومونیزم هه ر له م واقعیاتانه وه سه رچاوه ده گریت نه ك له تعاطفی ده یان ساله ی ئه و به ماركس و ماركسیزمه وه.

بی ئیحترامییه ك كه عه بباس وه لی له كوبوونه وه كه دا كردی هه ر پیشكه ش به سوننه تی ناسیونالیستی بی، به لام ئه مه له لایه ن ئیمه وه نابیته هوی ریگرتن له باس و جدلی سیاسی جیاواز.

***